

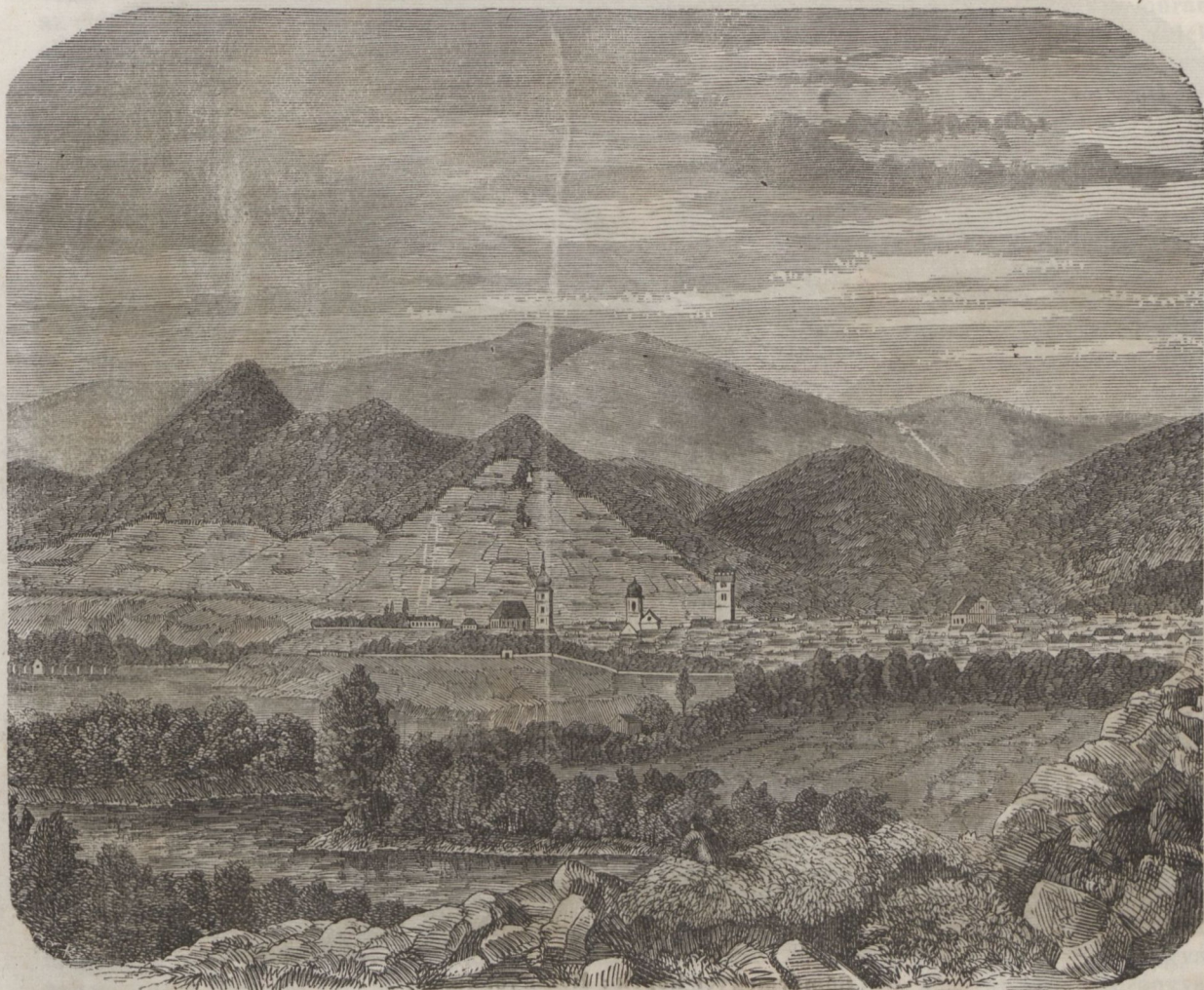

GÖMÖRMEGYEI KÉPEK.

X. Rozsnyó.

A bérczes Gömörnek fővölgye a Sajó völgye; a megye bérceiből fakadó vizeket csaknem mind a Sajó medre fogadja be és szállítja le a Tiszába. A ki rendkívüli szépségeket, kiváló regényességet keres, azt e völgy nem fogja kielégíteni; a ki

s eresztik a széles nagy világba, a terjedelmes síkságra. Így tesznek a Sajóval is. Forrásaitól kezdve Dobsina mellékén szorgosan kísérik lépteit jobbra-balra Rozsnyóig; itt a balparti hegyek hátra huzódnak, a völgy kitágul s a Sajó, mely eddig délkeletre tartott, délnyugatnak kanyarodik. De mintha megbánnák a hirtelen elválást,

Gömörmegyei képek: Rozsnyó.

azonban nyájas tájképekkel is megelégszik, s a kinél a természet élvezését meg nem zavarja az iparos forgalom élénksége — azt kellemesen lepi meg a környék, a vashámorok szikrázó tüze és messze hallatszó sulyos kopogása. A Sajó felső völgyében ütötte fel vasiparunk egyik főtanyáját. De tájékozódjunk kissé.

A hegyek olyanok, mint a szerető szülők; a méhökéből fakadt kisded folyócskát eleinte gondosan kísérik nyomról nyomra, később el-elhagyogatják, majd ismét körülkarolják, s midőn már a kis csermely folyóvá izmosodott, elbucsuznak tőle

kissé alább a bércek ismét a folyó partjaihoz sorakoznak; e szoros völgyben — Szalóc és Pelsőcz között — a mészhégyek meredek falai szemben álló olaszfalak gyanánt emelkednek, melyeknek szemközt eső kidüledései s bemélyedései egymásba illenek — mintha a folyó erőszakosan választotta volna ketté. Pelsőcz alatt téressé lesz a völgy, a folyót csak halmok párkányolják — de a megye szélén Putnok körül még egyszer közelebb szorulnak a megye bércei, hogy végbucsút mondanak szülöttüknek, mely aztán Borsodban tág, kies völgyön siet Miskolcz felé, hol az alföldi

síkra jutva, találkozik testvérével a Hernáddal, melynek forrása szomszédos a Sajóéval, de futását másfelé terelték az irányadó hegységek.

A völgytárgulat, melynek északi részén épült Rozsnyó, kedvesen hat az utasra, akár a Szepességből a zordon határhegységeken át ereszkedik le a völgybe, akár Torna felől a mészhegység fensíkjáról pillantja meg ez öblöt, akár pedig délről jöve, az említett szoros völgyből bukkan elé a kis térségre. Ez futóbbi völgyből jöve, szemben előtte észak felé huzódik a gömör-szepesi határhegység, melynek legmagasabb tagja a 4000 láb

tagja, a kis *Nyerges*, egészen a folyó szélére kikönyököl. A hegyek tövében faluk és vasgyárak, váltakozva.

Szintoly kedvező benyomást, mint a vidék, gyakorol maga a város is, takaros utcáival, szabályos, tágas, négyszögű piaczával, melynek egy részét sétánynyá kezdik alakítani. A piacz közepén tornyos templom, oldalához ragasztott éktelel bódékkal, a négy sarkában pedig egy-egy csurgó. Első tekintetre meglátszik, hogy e várost iparkodó, szorgalmas nép lakja. Eredetileg alkalmasint szász bányászok telepítvénye volt, most

Gömörmegyei képek : Rozsnyói fürdő.

emelkedő kopasz tetejű *Pozsárló* (ökorhegy). Ez egymással egyenközü két ágat ereszt a völgy-öblbe; az egyik a terjedelmes *Rákos*, a másik a három csúcsos *Kalvária*; e két hegy közé szorított völgyben, nagyobb részét pedig a Kalvária-hegynék a Sajó felé lassan aláereszkedő lejtőjén terül el Rozsnyó városa. Észak-kelet felől a völgy-öbl sarkából a szabályos szirtcsúcsra épült s még jó karban levő *krasznahorkai* vár kandikál a halmos térségre; alább a tornai meszes hegységek emelkednek s meredek sánczként zárják el délfelé a láthatárt; nyugat felől a Sajó jobb partját szegélyző hegység huzódik, melynek szélső

azonban már végkép elmagyarosodott. Ha vas- és piskolczbányái most már nem is oly nagy fontosságúak, mint régiebb időkben, de az iparnak sok más ága szép virágzásnak indult. Szöggyára sok milliónyi szeget küldöz szét; börgyára jó hirnek örvend az ország határain túl is; műmalma még a mostani gőzmalom-világban is megállja helyét. A rozsnyói méznek s viasznak régóta meg van alapítva országos neve; a lakosok messze földre járnak összegyűjteni a mézet. Hasonlóképp jól ismerik, kivált az alföldön, a rozsnyói vászonfehérítők, kik kivált a debreczeni vásárok alkalmával összeszedik a vásznat s a rozsnyói réteken fehéri-

tik. Nem kisebb fontossága a rozsnyói piac is: itt, mint határszéli városban érintkezik a Szepesség nagy része a gabonatermő déli vidékkel, s az heti vásárait igen megeléjenti. Értelmiség dolgában is, Rozsnyót Gömör fővárosának mondhatjuk. Van nyomdája, katolikus és lutheránus főgymnasiuma, papnöveldeje. Feltűnő, hogy püspöki város létere az értelmiség legnagyobb része mégis protestans.

Rozsnyó nemzetiségi tekintetben is határszéli város; délre s keletre magyar, északra és nyugatra tót falvak környezik, maga a város ugyyszólván nyelvszigetet képez, melyet érdemes volna nyelvészeinknek kibovárolni, mielőtt még az élénkebb vasuti összeköttetés e sajátságokat elsöpri. Nem szólva a tótos vegyítkezésről, melyek a közvetlen érintkezésből önkényt magyarázhatók, feltűnő, hogy itt oly ragozásokra akadunk, mint a székely földön, p. o. Nagyni, Nagynot, Nagynól, (annyi mint: Nagyékhoz, Nagyék-nál, Nagyéktől); továbbá jól képzett szavakra, melyek másutt nem igen hallhatók, mint például árgoválni (ácsorogni), csimítani (takarítani) stb. A kiejtésről azonnal fölismerni a rozsnyói embert; a rövid a-t laposan, a hosszút óá-nak ejti, és a kettős mássalhangzókat nem pattogatja, mi a gyors beszélést igen előmozdítja. A rozsnyói, ha máshová kerül, nem igen büszke e sajátságaira, sőt inkább restelli s mihamarabb ezen érdekes voltát eltörölni iparkodik.

A Rákos és Kalvária-hegy közé szorított keskeny völgyben, melyet északra a hatalmas Pozsárió rekeszt el, a méhéből fakadó hegyi patak mellett, közel a városhoz esik a fürdő, melynek vasas vize erősítőleg hat a testre. Vidéke festői, és csaknem zordnak lehetne mondani, ha a hegyoldalakat a lágy lombos fák helyett szúrós fenyvesek borítanák. Minthogy azonban itt a vendégek kényelmével nem sokat törődnek, a fürdőt csakis a városiak s a közvetlen környék lakói használják, s inkább szolgál az egészségeseknek mulatóhelyül, semmint a betegeknek üdülőhelyül.

G.

XI. Murány.

Murány a legmerészebb alkotású várak közé tartozott hazánkban. Egy sűrű bikkfákkal benőtt magánálló hegy tetejéből kopár sziklák meredeznek ki s ezek csúcsára volt lerakva az egykori híres sasfészek. A romok alján terül el Murányalja barátságos tót-magyar kis mezőváros. — Murányvárához sok történeti emlék van kötve. Porlongó romjai régi időkről tanuskodnak, avatag történetekről beszélnek, miket költők és történészek vetélkedve megírtak, a földleirők sem feledvén el Murányt Gömör nevezetesebb helyei közé sorozni. A hajdan erős sziklavár most pusztá rom. Múltjával érdekes lesz részletesebben megismerkednünk.*)

A vár építőjének némely történetírók Bu-

bek vagy Bebek Mátyást tartják; mások Jolsva vára urait az Illsva nemzetséget; míg ismét mások — az Erzsébet királyné, Albert özvegye által behívott — Giskra Jánossal rakatják e sasfészket. Annyi bizonyos, hogy Murány vára is egyike volt a cseh martalócz hadak védhelyeinek felső Magyarországon.

Gyöngyösi szerint:

„Ezt régenten hol egy, hol pedig más birta,
„Bástyáit, falait ez, s az is rakatta.“

Mátyás király, 1461. okt. 14-én Lythva várában kelt levelében, parancsolja a löcseieknek, hogy segítsék Zápolya István felsőmagyarországi alkaptányt, a murányi csehek ellen, kik murányi fészkekből valami titkos ajtón kijárván, a vidéket gazul sarczolják, — a Karpátok tövében építendő ellenerőd munkájában. Ezen erőd meg nem lehetett más, mint az Alsósajó helység határán levő hegy tövében épült vár, melynek máralig látható nyomait maiglan *Murancseknek* (Kismurálynak) hívják a lakosok.

Hadi pályáját a Giskra elleni hadjáratral kezdő ifju király Hunyadi Mátyás, a Mátra tövében volt patai favár bevétele után (1459), a Sajó melletti többi fészkekben is felkeresvén a cseheket: Sajónémetit, Gömört, Balogot, Derencsént, Szécset, Serkét, Rimaszombatot, Szkálnokot, Osgyánt mind hatalmába hajtá (l. Hunyadiak kora III. köt. 168. l.) E lett sorsa Murálynak is, s a király azt, mint a Szepesség kulcsát, *Zápolya Istvánnak* adta, kire ott fényes birtok vala nézendő.

A XVI-dik század elején már a *Tornallyay* családot találjuk birtokában.

Mohács hada után, a hatalmas de rosztó Basó Mátyás üzte innen sokáig rabló kalandjait, nemcsak a hon határain, hanem a szomszédos országokban is.

Istváni Miklós, — mint egykoru történetíró után ezeket írhatjuk a *Tornallyay*okról és a Basókról:

Tornallyay Jakab bár születésére nézve köznemes, mégis a főurak közé számíttatott, mert sokakat felülmúlt gazdagsággal és János királynak kedvelt hive volt. Tornallyaynak meg Basó Mátyás volt czirákja (cliense). Egyetlen fiának, a négy éves Tornallyay Jánoskának őt tette gyámjává végrendeletében, átadván neki Murányvárat s rábizván egyéb javai kormányzását is, míg árvája a törvényes kort eléri. Gyámfia javaiban Basó aztán, mint magában kénye-kedve szerint uralkodott, és mivel igen gonosz lelkű, szerfelett gőgös s a másé után leledző ember volt, gyámfiát tizenkét éves korában, Tarnovszky János szarmata királyka udvarába adta, azon ürügy alatt, hogy ott nagyuri nevelést kapjon s katonai fegyelemhez szokjék, voltaképen pedig azért, hogy őt magától elhárítsa s birtokát magához ragadhassa. Majd azokat, kik a fiu iránt hűséggel viseltettek, koholt vádak ürügye alatt, megölette vagy ravasz fortélylyal behálózva, ártalmatlanokká tette. — Vetélytársakat s kémeket ekként elhárítva

*) Murány történetét itt Bodon Ábrahám és Ebeczki Emilnek „Gömörmégye leírása“ című munkában megjelent cikke után adjuk.

magától, mások javait kezdé ragadozni, utonálló fosztogatóvá lőn s majd ruthén és lengyel rablókat fogadván zsoldjába, nemcsak az ország hegyei s erdei közt kalózott, hanem a szomszéd Lengyelben, Sziléziában és Moldva határain is üzte rabló kalandjait, mikből nagy gazdagságot halmozott Murányvárában rakásra.

Gömörnek akkor két főispánja volt Bebek Ferencz és Imre fivéreken, ép úgy miként Hontnak Nyáryban és Balassában, nem azért, hogy a megye annál jobban kormányoztassék, de úgy látszik, csak azért, hogy annál több nyúzója legyen. Nyáry Ferencz 1531-ben véletlenül épen Ferdinándnak hire volt, ez Basót elfogá az istvánfalvi

lukról s városokból, ki Rimaszombat város legnagyobb harangját is elvétette, szorosabb viszonyba lépett a murányi kapitánynyal. Mig ez Murányban vereté a hamis ércpénzt, addig ő Krasznahorka várában üzé e nemes mesterséget. Az ország törvényei szerint minden ezüst márkában nyolcz lat színezüstnek kelle lenni; Bebek s Basó csupán egy-egy latot adtak, a többit pedig lopott rézből pótolák meg. Az érdeemes társak kölcsönösen szerezének egymás rosz pénzének jó keletet: csel és erőszak, fenyegetődzés és kicsikart kötések feltolák azt mindenkire, így Bebek a lőcsei polgárokkal is tett kötést, melynél fogva azok Basó pénzét elfogadni tartozának.

Gömörmegyei képek: Murány völgyi tájkép. — (Keleti Gusztáv rajza.)

csatában, s Ajnácskő várába csukató. Itt ült hősiünk egy darabig, ki az említett csatában jobb karját veszítvén, orvosi ápolást igényelt. Kevéssel ezután 1532-ben a szepesi városok küldének Ferdinándhoz követeket, hogy védené meg őket Szapolyay ellen; ezeket meg Laszki fogdosá el Pless mellett Sziléziában s Árva várába küldé el Kosztka Mihály kapitányhoz. A foglyok között bizonyos Werner György is volt Eperjesről, ki egy könyvet irt „Magyarország csodás vizeiről.” Ez cseréltett ki a czeviczek várában tartott csonka kapitányért, s Murányvár ismét szerepelni kezdett.

Bebek Ferencz Gömörmegye, „viz eszü” főispánja, Krasznahorka, Salgó, Fülek s több más várak ura, ki többet rabolt el száz haragnál fa-

Basó gaztettei által rettentő kényuri hirt s nevet vivott ki magának; miért az 1548. évi országgyűlés, a 49. t. cz. 3. §-ában róla következőkép intézkedik: „miután eléggé tudva van, hogy Basó Mátyás már régóta oly gonosztevőket tart, kik az ország felső részein, az urak mellett mindenütt lesben állnak és már eddigelé több rablásokat és gyilkosságokat elkövettek naponta elkövetnek: méltóztassék Ő Felsége Basónak, szolgálainak és a vele szövetkezetteknek megbüntetése iránt haladék nélkül intézkedni. Az erdők, az utak mellett, kétszáz rőfnyi szélességben vágattassanak ki, hogy a rablóknak leshelyekül ne szolgálhassanak.”

Ezen országos intézkedés folytán, a követ-

kezett évben, Szalm Miklós pozsonyi gróf küldetett ki magyar, német és spanyol hadakkal, Balassa Menyhért lévai és Basó Mátyás murányi várurak megfenyítésére, segítvén őt ehadjáratban, a király parancsára, Bebek Ferencz is, nógrádi és gömöri önkéntesekkel.

Murány ekkori vivását és bevételét így írja le Istvánfi: „A Balassa lévai és egyéb várai bevétele után, hegyes és járatlan utakon, felülrá folytonos esőszakadás közt, feneketlen sárban, lassu léptekkel haladt a sereg Murány felé. Marhák és katonák nagy erőfeszítésébe került az ágyuk és

körítve. — Északról más kőszál emelkedik, elég lapos tetővel, a vár falai fölé, mely csaknem győzhetetlen akadálylyal megmászható, de ha egyszer megmászatott, róla egészen beletekinthetni a várba s felvont ijakkal nem kis kárt okozhatni annak. — Bebek e tetőre — vonó marhák, parasztok és katonák megfeszített erejével — nyolcz ágyut tolatott és azt éjjel ásatott sánczok s másunnan hordatott gyeppel kirakott sövények által egy kis erődde alakította.

Szalm az ostromot a keleti oldalon Bebekre bízta, kiről már tudta, hogy ő Basónak — az

Gömörmegyei képek: Murányvár romjainak egy része. — (Keleti Gusztáv rajza.)

társzekerek vontatása, míg fáradtan behatoltak mindenek a várról nevezett Murányvölgyébe.

Murány felette magas sziklatetőn fekszik; körülte délről más magas szirt emelkedik; ezek közt egyetlen sziklaut vezet a várba. E szirtet őrizteté Basó leghivebb embereivel, egy kis várdát billesztvén annak tetejére; az pedig, mely nyugatról tornyosodik, magasságával a várat is felülmulja s ennek nyakán egy forrás csörgedez. — Délről kapuja van, min bejuthatni az elég tágas vártérre, mely néhány dandárt befogadhat és nem mindenütt falakkal, hanem közben-közbemeredék és megmászhatatlan sziklaormokkal van

ellene elkövetett számos és gúnyos kihívások miatt — esküdt ellensége. Nyugatra a magyar gyalogságot állítá. Maga a gróf spanyoljaival, kik Castelluvio Gáspár és Zapata Péter hadnagyok alatt már több év óta katonáskodtak Magyarhonban, az északi oldalt választotta.

A két felülrőli ostrom már több napig tartott, midőn a hadi tanács azt határozta, hogy a Basó által a várral szemközt rakatott váracsot kell egész erővel megrohanni és minden áron bevenni, mely már az ágyugolyók által nagy részben ugy is leromboltatott. Annálfogva azt egyszerre egész erővel megrohanták s védőit levag-

dalván, a váracsot bevették s a várat innen is elkezdvén lődözni, rövid időn elég tágas rést nyitottak a falakon. Itt kísértették meg aztán a rohamot, s lőn kegyetlen és véres csata.

Eközben Basó emberei, főkép ruthén és oláh rablói, kiknek hűségében azelőtt leginkább szokott bizni, látván, hogy már több főembereik el estek, titkon összebeszélvén, a felett tanácskoztak, hogy őt elhagyják s a várat az ellennek feladják; mi felől Szalm grófot kiküldött bizonyos emberük által értesítik.

Erre az ostromlók a várat a földgátakból és táborból — jeladásra megtámadják, a ruthén és oláh árulók a kapukat belülről megnyitják, a mieink berohannak; a spanyolok az összeesküdtek által megmutogatott vasládákról a zárat levervén, Basó ezüstje, aranya s egyéb drágaságaival megrakodnak.

Csak egy hiánya volt Szalm diadalmi örömének, az t. i. hogy Basó Mátyás kisíklott borszuló kezei közül. Ő ugyanis, mihelyt az árulás felől értesült, mielőtt a kapuk megnyitattak volna, egy titkos ajtón, miről senki más nem tudott, két társával kiszökött és járatlan uton, hegyek és rengeteg erdők közt bolyongott, míg egy juhászhoz jutott, kinek szolgálatával gyakran élt az utasok megzabolázásában s kit leghivebb emberei egyikének tartva, nagy ígérekkel kérte, hogy őt a lengyel határokig vezesse. De a juhász oly nagy hivatalságra vetemedett, hogy előhivatván három rablótestvérét, Basó két társát rögtön legyilkolta, magát pedig megkötözte, s úgy vitte Szalm táborába. Ki ezen megörülvén, Bebek sürgetésére Basót a többi foglyokkal együtt tábori sátra előtt lenyakasztatta. Voltak, kik Mátyást, mint rablófőnököt és országszerte körözött hon- és felségárulót, keményebben kívánták büntettetni egyszerű fővesztésnél, mint keréktöréssel vagy felnégyeléssel, de Szalm elegendőnek látta, hogy legutolsó nyakasztassék le. A kis Basó Farkast elvitte Szalm magával s udvarában apródai közt felneveltetvén, javait visszaadta és szabadon bocsátotta. — Eddig Istvánfi.

A vár ez alkalommal bevételére aug. 15-én nagybold. Asszony ünnepén történt 1549. (I. Árpád első év.)

Harminczöt év múlva Basó Mihály és Farkas uraimék tanukat vallatnak a Bebek által Murány bevételére megöletett Basók jószágainak misége és holléte iránt. (L. Régi m. nyelvemlékek II. k. 304. l.)

A bevett vár aztán királyi őrséget kapott, melynek főnökei kapitányoknak s uradalmi administratoroknak nevezettek.

1609. táján a vár és a hozzátartozó uradalom a Széchy-család birtokába került. Széchy Tamás után fia: Széchy György foglalá el 1618-ik év július 2-án Gömör vármegyének főispáni székét. 1620-ban a beszercei országgyűlésen Bethlen Gábor Murány és Lipcse várát Széchy Györgynek, mint hívének, örökösen adja, mit II. Ferdi-

nánd király is, miután nevezett a király hűségére visszatért, megerősített. E mellett százezer forintot kellett még Széchy Györgynek lefizetni, hogy élhessen e czímmel: Murány és Balog, Lipcse és Felső-Lindva várak szabad ura.

Széchy György 1625. szept. 1-én éjjel egy csürben, orgyilkosság útján, Timon szerint egyik szolgája által agyonlővetvén: hőslelkű özvegye, *homonnai Drugeth Mária*, — kivel 17 évig élt házasságban, és négy fiut, öt leányt nemzett, — kapitányok által kormányozta Murány várát, Gyöngyösi szerint: *két tiz esztendeig*, de valósággal 17 évig és 9 hónapig.

Széchy György és Drugeth Mária gyermekei valának: János, Péter, Sámuel és György; Mária, Borbála, Kata, Éva és Magdolna. Ez utolsó kisedül halt el; a fiak közül pedig csak Péter, Vas megye főispánja és Kőszegvár ura maradt fenn, de magtalanul mulván ki ő is, sírba vitte magával az utolsó Széchy nevet.

A leányoknak ez lőn sorsa: *Mária* hitet tett Bethlen Istvánnal, a fejedelmi Gábor kis öcsésével, 1627. május 30-án, Jolsván. — Borbálát tizenhárom éves korában Thurzó Ádám jegyzé el: lakadalmi Lipcsén tartatott 1629. június 17-én. Gyöngyösi szerint korán elhalt. — Évát Illésházy Gábor nyerte el febr. 9-én 1641. — Katát köpcsényi Liszti János vette nőül 1649-ben. — Anyjok halála után Kata Lipcsét, Mária és Éva Murányt és Balogot kapta osztályrészül.

Ifjabb *Bethlen István*, várad kapitány, „igen modestus, minden dologban nagy okossággal, móddal járó, elmés, tanácsos ifju ur volt, midőn Széchy Máriával a jolsvai egyházban megesküdt. Ifju Bethlen István nővérét, Bethlen Katát *Zólyomi Dávid* vevé nőül. Zólyomi azonban „jóra, rozra serény és hajlandó“ lévén, Máriával titkos szerelembe esett, s ennek híre immár az emberek közt is kicsördült. Időközben Bethlen István hosszas betegsége után, Ecsed várában elhalván, Széchy Mária özvegyiségre jutott.

Kemény János — utóbb Erdély fejedelme — Dávidnak névszerinti rokona, híven elmondja iratában, hogy midőn Bethlen István hullája 1633. év márczius 24-én Fehérvárra szállíttatván, ott az öregbik egyház sirboltjában eltakarítottott, Zólyomi Dávid Széchy Mária grófnét Dévára elki-sérte, „külső színe alatt urával való köteleességének, noha belső oka egészen más vala.“ — Zólyomi Dávid nem szerette nejét, Bethlen Katát, s Széchy Máriával régóta levelezett. Még azután is midőn a gyanakodó természetű fejedelem, ki vejéhez „leányával való rozsz életeért kedvetlen volt,“ őt a svéd király mellett kezdett szövetkezés miatt Fogaras várába elzáratá, Kemény szerint „Istennek ily látogatása alatt is Máriával való nem nyájaskodását deplorálta.“ De Széchy Mária nem sokára Kún Istvánnal kötött frigyét.

Rosalyi Kún István, utóbb Szatmár főispánja nem valami hirneves uri családból volt, Szalárdy őt „tekintetes jószemélyes ifju úrnak“ mondja. Széchy Mária Kún mellett nagyon únni kezdé

magát. Krausz krónikája szerint „*vadászni küldé őt vadhúsert, míg foga egészen más vadakra fáj.*“ A rosalyi konyhától szabadulni akarván, „*jólóháti asszony*“ lévén, paripára ült s férjétől Tasnádra, onnét Dévára megszökött. Ha már Zólyomival való szövetségén megbotráncozott az egész világ, annyival nagyobb híre lett, midőn Kún István harmadfél száz lovassal neje után indult s egy éjjel a szép asszony udvarházát Déva alatt megrohanván, Máriát a kastély ablakából kiugrasztá. Széchy Mária a „*lugosos kerten végig*“ várába szaladván, onnan igyekezett öreg lószerszámmal üdvözölni kedves férjét. Ebből aztán híres válóper támadott, melynek folytán Kún István törvé-

Széchy Mária sehogy sem találta magát többé Murányvár magányában, a klastromszerű élet, mely az erdélyi udvar körében töltött vig napokhoz képest mindinkább türhetlenné kezdé válni előtte, csak fokozá vágyát zajosabb élet után: nyughatatlan s könnyelmű természete sovárgott a kaland után; de az is bántá, hogy a várnak gondjai Illésházy Gáborra s nejére levén bizva, neki ott csak igen alárendelt szerep jutott. S itt vevé kezdetét ama kalandos történet, melyet „a hét év alispánja“ az öreg Gyöngyösi „Mársal társalkodó murányi Vénusában“ oly szépen megénekelt.

1644. évben I. Rákóczy György, Erdély fe-

Gömörmezei képek : Csetnek.

nyesen el is választatván, Kálnoky leánnyal újabb házasságra lépett. Széchy Mária pedig Erdélyben Dévát és Tasnádot, melyeket a Bethlenektől jegymarhául birt, ezeknek boszujára Rákóczinak eladván, Murányba költözött családjához.

Széchy György özvegye hiában bankódott Mária leányán; a történeteket nem történetké ö sem teheté. 1643. év szept. 3-án hunyt el, s Murányban a várkapolna sirboltjában azon koporsó mellé temettetett, melyben mindig siratott férjének hamvai pihentek. A temetésen, melyre a meghívás Széchy Mária, Széchy Kata Liszti Tamásné és Széchy Éva Illésházy Gáborné nevében adatott ki — Gömörmezei részéről Uszapanity Imre és Szirmay Péter voltak jelen.

jedelme, lépett fel, mint az ujitott vallás hős bajnoka. Majdnem egész Magyarország hozzáhajolt s hadi működéseinek egyik támpontjául Murányvár tekinteték. Fülekvár a császár zászlóit lobogtatá, s szemes, bátor, sima modoru s ügyes kapitánya, hadadi Wesselényi Ferencz parancsot vőn Murányt megszerezni s Rákóczy táborát hátul nyugtalanítani, míg homonnai Drugeth György a lengyel segítséggel megérkezék.

Wesselényi Ferencz Széchy Máriát már hírből jól ismeré, nem rég elhunyt neje Bosnyák Zsófia, ki bejáratos vala a Széchyekhez, sokat regélt kíváncsi férjének az ifju Bethlen Istvánnéról. Egy gondolat villant meg a kéthónapos özvegy fejében: Hátha valamikép meghódítná szívét

Máriának? Jól tudta ő, hogy családja a Drugethek és Széchyek szemében kicsinynek fog tetszeni, de mindamellett nem tartá oly lehetlenné, hogy Kún István elvált neje, bizonyos körülmények között, Wesselényinek is nyujtsa kezét. „Egy szép asszony s Murányvár!” ez lőn jelszava, s haladéktalanul egy levelet csempészett be Kürthy né cselédje által Széchy Máriának, melyben régen ápoltt hő szerelmét rajzolva, találkozássra kérte fel imádoztját. Ez épen ötöd napra sárga pecsét alatt boldogította válaszával. Kádár Márton volt a posta, s azon erdei forrás, mely a tiszolci határban most is „Széchy Mária kutjának” neveztetik, tanuja a két szerelmes ömlengéseinek.

Végre, miután Füle kapitánya, kiről kortársai azt jegyzik meg, hogy „kissé köpczös vala,” enyelgással páros édes szavaival meggyőzte Máriát a felől, hogy a Habsburg-ház mily hálás szokott lenni hiveihez, s egyszersmind a nagyravágyó asszonyt biztosítja, hogy azt, mit most közösen bir testvéreivel, maga fogja birni ajándokul; Széchy Mária egy éjjel bebocsátá Wesselényi embereit s *Murányvár III. Ferdinándnak 1644. július 5-én meghódolt.*

Igy esett el Murány Rákóczi kezeiről s így lőn harmadnapra Széchy Mária is Wesselényi Ferencz hitestársa.

Murány megszerzése s a homonnai atyafiság sebes szárnyakkal vivé fel Wesselényit. 1649-ben Pálffy volt a nádor, 1655-ben Wesselényi az. — 1660-ban még homonnai Drugeth György volt felső Magyarország főgenerálisa, 1663-ban már Wesselényi az. Ekkor ő grófnak, Murányvár örökös urának, Magyarország nádorának, kunok birájának, felső Magyarország főgenerálisának, Gömör-, nemkülönb Pest-, Pilis- és Soltmegyék főispánjának, ő Felsége titkos tanácsának s Magyarország Helytartójának, végre aranygyapjas vitéznek írta magát. S mindezen főméltóságot murányvári kalandjának köszönheté. — Gyöngyösi uram is elnyeré jutalmát. Széchy Mária a ratkói járásban Babaluska helységét inscribálá neki, melyet azután, mint a Derencsényi uradalom alkatrészét 1200 forinton Koháry István gróf váltott vissza.

Wesselényinek murányi és balogvári 23 éves uralkodását királyi hirre emelte a köznép szája. Bartholomaeidesz írja, hogy az ő idejében még így emlegették: hej, mikor itt még király lakott!

E várban szövődtek tovább az összeesküvés szájai, mely a vasvári békekötéssel elégedetlen magyar főuraknak, a stubnai fürdőben (1665) kezdett értekezlete folytán kifejlett, s melyből Lippay György esztergomi érsek kihalván, Wesselényi Ferencz, Zrinyi Péter, Rákóczi Ferencz, Nádasdy Ferencz és Frangepán Ferencz neveik alatt ösmeretes a hon történelmében. — Ide hitta két századdal ezelőtt, u. m. 1666. május havában, legbizalmasabb barátait Wesselényi Ferencz egy értekezletre, melyen Csáky Ferencz, a keletészaki megyék főkapitánya és Apafi Mihály erdélyi fejedelem követői: Bethlen Miklós és Teleky Mi-

hály is jelen voltak, s mit Bethlen János bőven leir Erdély történelmében.

Wesselényi következő beszéddel üdvözlé e gyűlésben az erdélyieket: „Az erdélyi fejedelem, vagy a bennünket megszánt mindenható Isten küldöttéül tekintselek-e benneteket? elhatározni nem tudom, szeretett testvérek! Egész Európa reátok függeszté szemeit, midőn a hajdan hatalmas, de a balsorstól már régen tépett magyar nemzet, Isten és világ szerint legbecsesb kincsét, szabadságát és nemzetiségét, könnyes szemekkel bizza hűségtekre.

A fényes porta haddal támadván meg bennünket, a ker. fejedelmek segítségével kedvezett a szerencse fegyvereinknek, hogy a teljes győzelemhez nem hiányzott egyéb, mint a legyőzött ellen kiüzése. De oh fájdalom! midőn már arról álmodoztunk, hogy egyszer már valahára visszaadhatjuk hazánkat nemzetünknek: akkor felséges királyunk (kiknek tanácsából? maga tudja) meg sem kérdezve bennünket s megfélelkezve azon feltételekről, mik alatt szoktak a magyar királyok trónra jutni, oly békét kötött az ellenséggel, melynek pontjait még Magyarországgal sem tarták tanácsosnak közölni, holott ennek java forgott kérdésben. Ha becsületes békének tartja azt ő Felsége és hasznosnak reánk nézve: akkor nincs ok eltitkolni azt előttünk. — De nem vagyunk mi oly rövidlátók, hogy be ne látnók, mikép semminknek tart bennünket ő Felsége és hogy szabadságunk csak prédál vettetik oda másoknak. — Ha csakugyan vesznünk kell, vesszünk Sámsonkint azzal együtt, ki a mi vesztünkre ásitozik. — Tudjuk, hogy csodálkozni fog a keresztény világ, midőn látja, hogy azt, ki eddig legnagyobb ellenségünk volt, urunknak, királyunkat pedig ellenségünknek kezdjük tekinteni. De róla nem tehetünk, ugy sincs már nekünk egyéb hátra, mint engedni, hova sorsunk hí. — A hajótörés eme vesztélyéből hogy Isten után csak Apafi menthet ki, őszintén elősmerjük. Jutalmát veenditek hűség-töknek tőlünk, kedves honfitársak! — fejedelmek nagyobb, azt t. i. minél egy nagylelkű fejedelem előtt nagyobb nem lehet, egy nemzet megmentésének dicsőségét.”

Lippay után Wesselényi is kidült a következő 1667-dik évben a szövöttek sorai közül. Halála után daliás özvegyére maradt a vár kormányja, ki ujra erélyesen vitte azt mindaddig, míg az összeesküvés felfedeztetvén: a várnak is ura és urnöje tetteiért meg kellett lakolni.

1670-ben már nyolcz éve volt, hogy Leopold országgyűlést nem tartott, a nádori hivatalt Wesselényi halála óta be nem töltötte, és ha valamikor, most végkép felhagyott a szándékkal visszatérni az ősi alkotmányhoz. „A magyar ügyek jó állapotban vannak, meg akarom ragadni az alkalmat a magyar közügyek másképeni elintézésére” ezt üzené Pötting grófnak, a spanyol udvarnái követének. E czélból bizottmány neveztetett ki Rottal János elnökle alatt, mely Lőcsén a végett ült össze, hogy a közbéke helyreálltassék, a go-

noszok és ártatlanok kiösmertessenek. Ezen bizottság intézte, hogy a gyanus egyének elfogatassanak, Kassára, Eperjesre, Lőcsére német őrségek vettessenek; Murány — az összeesküvés nagy műhelye — Széchy Máriával együtt kézre kerítették. Károly lotharingi hg bizatott meg e tiszttel, és mit tizenhatezer embere, mit ágyui nem valának képesek végbevinni, sikerült sima szavainak, királyi kegyelemmel biztató ígéreteinek. Széchy Mária feladta Murányt és — bár a lotharingi herczeg úgy bánt vele mint tisztességes matronával — a zordon Spork tábornagy elfogatta

gából kiszabadítván, vasmegyei rokonai közt fejezte be regényes életét. (L. Vas. Ujs. 48-dik szám 1865.)

Ezek szerint 1670-ben császári őrség vettetésén a várba, 1671-ben báró Windisch volt parancsnoka, ki sok teljesíthetetlen parancsolt a megye lakosainak.

A kurucz világban is jutott rész Muránynak. Tökölyi Imre két ízben is elfoglalta, u. m. 1678-, és 1683-ban; de kevés ideig bírhatta, mert 1679-ben Cancellaric Jeromos, 1684-ben pedig Pasek Menyhért János, gróf Szalm ezredbeli kapitány,

Gömörmegyei képek: Az aggteleki barlang bejárata.

s tömlőczre vettette. Az összeesküvésre vonatkozó titkos iratokat (némelyek szerint egy tele hordóval). Lessenyei Nagy Ferencz, Wesselényi volt titoknoka s itélőmester, a kintpadra ültetve felfedezvén, a lőcsei biztosság magához vitette, mik aztán számosakat bűnvádi keresetbe bonyolítottak, tömlőczbe, verpadra vittek; köztük Nádasdyt is. Széchy Mária Bécsbe vitetett, hol — Szalay szerint (IV. k. 132. l.) — valószínűleg kolostorban meghalt. 1678. márcz. 8-án még élt (Libri regii XVI. köt.). Mások szerint Illésházy Kata, Gábor leánya, férje gróf Csáky László által, bécsi fogsá-

ujolag császári őrséggel rendelkezett benne, 1685-ben Jaquemond Mihály.

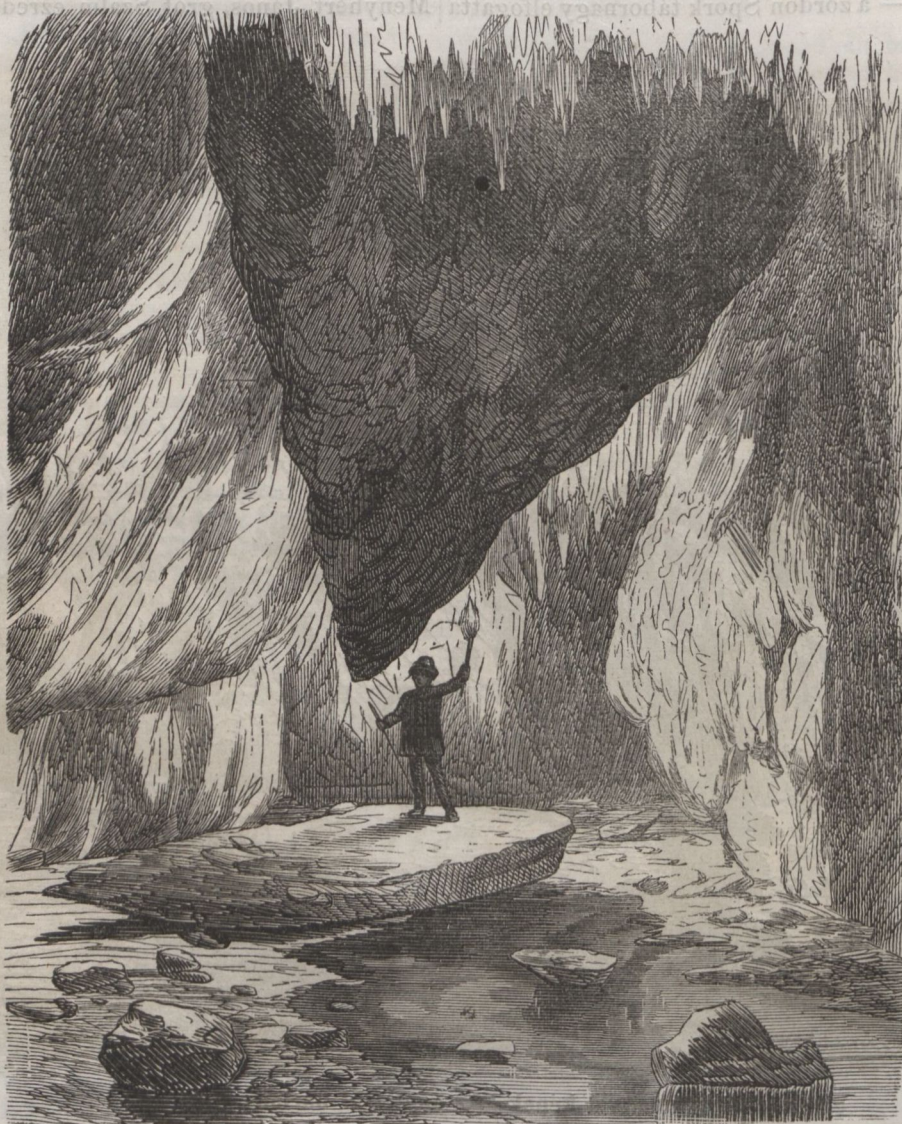
1702-ben tűzvész pusztította el.

Az utolsó Rákóczi-féle forradalomban is szerepelt Murányvára. A kir. helyőrség parancsnoka báró Limprecht hadnagy volt, ki a vár bevétele után (1705.) felcsapott kurucznak, megtanulta a magyar nyelvet és kedves tiszte lett, egyik palotás ezrede élén, II. Rákóczi Ferencznek. — A várat a hozzá tartozó uradalommal gr. Bercesényi Miklósnak adván Rákóczi, itt talált annak neje legbiztosabb tartózkodási helyet.

A magyar korona és jelvényei, valamint a királyi jkönyvek is itt tartattak volna — Bél Mátyás szerint — 1706-ban, de maga II. Rákóczi Ferencz azt mondja Emlékiratában (lásd a magyar kiadás 135. l.): „a korona Bécsbe vitetett már a háboru kezdetekor.“ — A nagyszombati béketerv (1706.) 7-ik pontjában is tétetik e várról említés e szavakban: „A korona Murányban őriztessék.“ Válasz: „Annak törvényes helye Pozsony.“ — 1710. október havában vétetett ki a kurucok kezéből.

1826-ban herczeg Koháry Ferencz, Murány örökös ura s Magyarország főkancellára meghalván s benne a Koháry-család fi-ágának magva szakadván: veje, Szász-Coburg-Gotha Ferdinánd herczeg kir. adománylevelet nyert a murányi uradalomra és Balás-földére, s 1831. decz 5. és következő napjain igtattatott be a helyszínén, nagy ünnepélylyel birtokába.

A vár, mely oly sok vihart sértetlenül kiállott, az idők hatalmának nem tudott ellenállani s

Gömörmezei képek: Nagy függöny az aggteleki barlangban.

1720-ban Koháry István vette meg örökösen a hozzátartozó uradalommal.

1782-ben némely régiségbuvárok egy sirboltot fedeztek itt föl, melyben következő siremlékek jöttek több mint százados éj után világosságra, ugymint:

1) Széchy György, 1625 évvel; 2) Troppaui Ferencz György nagy rézkoporsója, 1643 évvel; 3) Homonnai Drugeth Máriaé; 4) Wesselényi Ferenczé 1667. márczius 7-ről, de fölirata nem tartatott meg.

Évről évre pusztulva, már régen lakhatlanná lett. A várba helyenkint sziklába vágott lépcsők vezetnek s a rommaradványok között még legjobb karban van a várkapu, melyet mellékelt képünk ábrázol. Nem messze tőle van az őrtorony, melyből hajdan az őr hangoztatta jeladó kürtjét. A vár udvara meglepőleg térs, úgy hogy benne néhány ezred katona kényelmesen megférhet. Emlitenek még egy sziklába vágott négyszögű kutat, mely egykor igen mély volt, de most már egészen megtelt kövel. Akadni beroskadt pincze-

orkok nyomaira; a délkeleti oldalon van azon bástya, honnan az árulókat s bűnösöket a szédítő mélységbe szokták volt lökni. Itt mutogatják azon ablakot is, melyen a monda szerint Wesselényi Ferencz járt titkos találkozóra a vár asszonyához. Végre itt állanak az egykori tágas lak-tanyák, táruk, templom és paloták két-háromemeletes pusztá falai, szomorú elhagyatottságban.

XII. Csetnek.

Gömörmegyének legérdekesebb pontjai közé tartozik Csetnek mezőváros, a hasonnevezetű és

bányái megnépesítették, s e nép viszont sokat tett a papír és vasipar mivelésére, fejlesztésére. Számos, nagyrészt evang. hitvallású és regényes fekvésű falvai közt Páskaháza és Kún-Taplócza, melyek legdélebben fekszenek, magyar ajkú lakossággal bírnak; Ochtina pedig, Rochfalva, N.-Szlajos, Fekete-Lehota, Gencs, Restér, Gecz, Peterman, Rozslosna, Gacsalk, K.-Szlajos, Markuska, Hankova és Brdárka tót ajkúak.

Csetneken két vasöntődéje van a Sárkány- és Madarász-családoknak; azonfölül az egész völgy hosszában több réz- és kapahámor, a nagy-

Gömörmegyei képek: Pizai görbeterony az aggteleki barlangban.

hosszaságában 3 mérföldet jóval felülhaladó völgygel, mely Pelsőcz kopár és fehérülő hegyei alatt éri el déli nyílását, itt szakadván a csetneki völgy a Sajó völgyébe és egyesülvén a két völgynek Sajó nevezetű kis folyói. Északról a kúpalku, magas Radzimhegy már messziről magára vonja az utazó figyelmét, a lomniczi és evvel határos halavány csúcsokkal együtt, melyek távol-ságukban is óriás képek vázlataikép tűnnek fel. Az észak-nyugatról felötlő Kohut egyike a megye legmagasb hegyeinek. — A vizgazdag völgyet termékeny földje, rétei, szép erdei és gazdag vas-

szlabosi és az ennek szomszédságában fekvő úgynevezett masznikói gép-papír, a rochfalvai és ochtinai kézi papír stb. vállalatok léteznek.

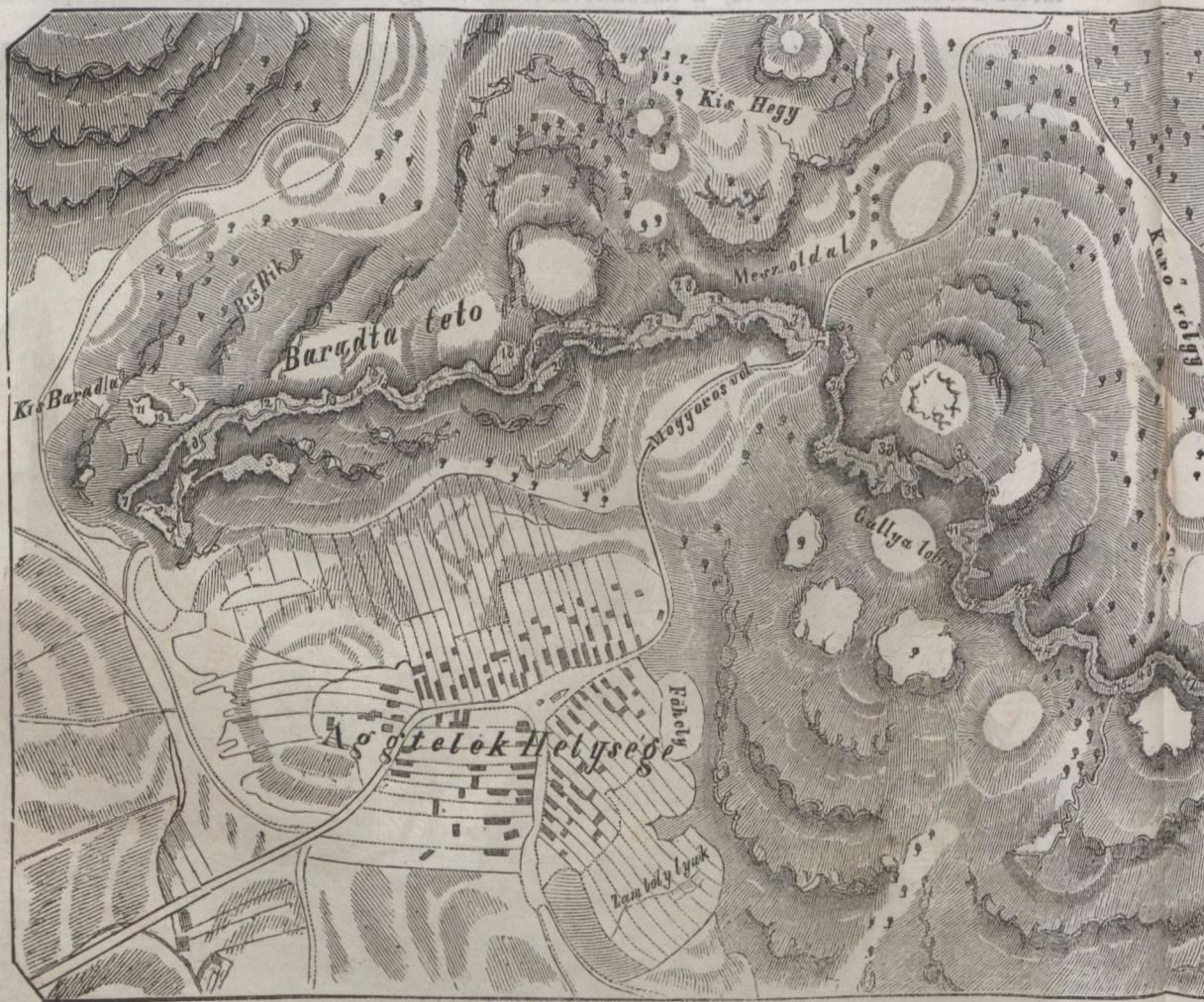
Északon az ott kiszélesedett és két ágra osztott völgyet magas hegyek övezik körül, s e körülménynek köszönheti enyhe és a növényzetnek annyira kedvező éghajlatát. Csetnek híres, zamatos dohányja, melyben versenytársa a szomszédos Ochtina, szintén nagy hirre kapott s méltán. E táj balzsamos illatu és jobbára szélcsendnek örvendő levegőjét szívjuk e dohányban, noha becses minőségét főképp gondos kezelésnek köszönheti. —

Gyümölcs tekintetében szintén gazdagon megvan a völgy áldva. A hankovai és brdárkai almás az utóbbi falucska cseresnyéje, mely egy egész hóval a rendes idő után érik, különösen hirsek.

Csetnek város, mely a völgy közepe táján — Rozsnyótól alig egy órányira — fekszik és melynek 1200 lakosai tótok és magyarok, hajdan számos községgel és Dobsinával a Bebekek és majdan Bakosok birtokában levő nagy-csetneki uradalmat képezte. A Bebek-család IV-dik Béla királytól kapta Pelsőcz, Csetnek, Berzethe és

sői közé sorozandó. Keletkezése a benne találtott góth feliratról következtetve, a 13-ik vagy 14 századba vezet vissza. Belsejében különös figyelmet érdemelnek nem csak a Bebek, Csetneki, Bakos és Ernő Kazmir schleswig-holsteini herczeg feliratu temetkezési helyek, hanem jeles festményü oltárképei, fadaragványai és egyéb számos régiségei. A városban van kaszinó és újabb időben az ottani értelmiség buzgalma és lelkeségénél fogva magyar olvasó-egylet alakult.

Sz—nyi.

Az aggteleki bar

egyéb helységeket adományul Gömörmegyében. Később két ágra szakadtak: a csetneki és pelsőczire, mely előbbi ág ivadéakai Csetneki nevet vettek föl.

Csetnek sok szép és jobb multat hirdető számos előkelő családnak nagy lakaival és különféle izlésü építményeivel ékeskedik. A magas nyárfákkal környezett, különben igen észrevétlen fekvésü romladozott váracsának, a Bebekek és utódai egyik hajdani lakának egy részét, annak jelenlegi birtokosai, a Kirényiek alakították át csinos épületté. Különösen kiemelendő az evang. góth szentegyház, mely mint ilyen az ország legnagyobbjai és belső érdekességére nézve is legel-

IV. Az aggteleki barlang.

Azon természeti ritkaságok közt, melyekkel a gondviselés hazánk földét oly bőv mértékben megáldotta, a legnevezetesebbek egyike azon csepegő-köves barlang, mely Gömör- és Kishont-megye Aggtelek nevü községének határában, az ugynevezett Baradla hegy alatt nyulik el, oly messzeségben, hogy kiterjedésére nézve minden európai barlangnál nagyobb, s talán csakis az Észak-Amerikában Kentucky-államban levő „Mammuth“-barlang mulja felül. Az aggteleki barlang eddigelé kikutatott ágainak összes hossza 4,194 öl, míg az adelsbergi barlang Krajnában

csak 1243 öl; ellenben az amerikai Mammoth-barlang állítólag 9 angol = 1.15 osztrák mérföld.

Az aggteleki barlang ismertetéséhez az adatokat gróf Teleki D. utazásából, Görög, Bartholomaeides, az 1820-ki Tudományos Gyűjtemény és Vass Imre, végre Hunfalvy János legújabbán megjelent leírásából vesszük; s előre felhívjuk olvasóink figyelmét az ide csatolt rajzra, mely a barlangot hosszában átmetszve mutatja, s melynek számjegyei, a leírásunkban érintendő tájakon kalauzolni fogják az olvasót.

haladni, mintha pinczébe mennénk; de előbbre jutva, egyenessé lesz és mindenütt járható az út.

Minthogy tizenhat ölnyre a bejárástól, balra, egy hosszú hasadék van a szikla oldalában, mely *kéménynek* neveztetik, s melynek helyét az alaprajzon 1. szám alatt találja az olvasó, (kit ezennel figyelmeztetünk, hogy tovább haladva leírásunk folyamán, a barlang nevezetesebb pontjai mellé zárjelbe tett számok, mindig a rajz számaihoz fogják utasítani).

A kémény közelében van az ugynevezett *Pit-*

barlang alaprajza.

Aggtelek, Pelsőczhoz 2, Putnokhoz $2\frac{1}{2}$ mérföldnyire, Rozsnyó, Rimaszombat, Miskolcz és Kassa városoktól 2—4 állomásnyira fekszik.

A barlang bejárója, az aggteleki vendéglőtől csak $\frac{1}{4}$ órai sétaút. — *Baradla*, — melynek gyomrában fekszik a barlang, — egy laposan elterülő szirtes kopasz hegy, melynek horpadásait csak itt-ott fedik sűrű cserje-bokrok. A hegy eleje — mintha lemetszették volna — meredek sziklafalat képez. Alján egy hat láb magas nyílás. Ez a barlang szája, mely azonban rajzunkon azért nem látható, mivel egy csapat szikla van előtte, melynek lejtőjén kell az üreg torkába ereszkedni.

A bemenetnél egy darabig folyvást lefelé kell

var (2.), a mely már elég tágas üreg, s melynek falain és boltozatán változatos alaku csepegett köveket találunk. Innen a *Csontház* (3.) felé visz az út, mely nevét a benne találtató temérdek csontváltól vette. Mikép kerültek ezek ide? s rablók, vagy bujdosó menekültek csontjai-e azok, miket maig is ásnak ki az iszap alól: nem tudhatni.

A csontházból kijöve érjük az *Acheron* patakját, melyet ha átgázolunk, az *országablája* előtt állunk meg, melynek kormos oldalára szokták írni neveiket az itt megfordult utasok. A kőtáblával átellenben tiszta ivóvíz fakad a sziklahasadékból, mely egy csinos csepegőkö-medenczébe gyűl össze s enyhítőül kínálkozik az itt

barangolónak. Kevés távolságra van ide a *Mózes oltára* (4.), csodálatra méltó góthalku mészkő-szivárgás, melynek átellenében nyulik a *Rókalyuk* nevű üreg (5.), melyet csak négykézláb járhat meg a kíváncsi, ki aztán innen egy tágas térre jut ki, melynek előrészt leszakadt kősziklák választják el a hátulsótól.

Befelé törekedve, egyszer csak egy tátongó mélység szélén találjuk magunkat, melynek tulsó partján egy szikladarabokból összehullott, s fehér csepegőkő-oszlopokkal körülfogott magas halmot látunk, s ha egyelőre megdöbbenett bennünket a lábunk alatt nyíló iszonyu mélység látása, úgy fog el most a bámulat a tulsó oldalon csillogva emelkedő sugár-oszlopok óriás természetének láttára, melyekre ha sokáig nézünk, úgy tetszik, mintha mozogni látnók e fényes gigászokat a föld setét gyomrában. E sziklacsoport tetejéről egy fehér magaslát emelkedik, mintha tornya volna az alatta tömörült sziklák vállán álló oszlopos várnak, s épen azért ezen egész körakás *Vár* nevet kapott az utasoktól.

A jártas vezető itt magára szokta hagyni a barlangjárót. Egyszerre azon vesszük észre, hogy egyedül maradtunk a világtalan homályban. Borzadva nézünk alá a sűrű sötétségbe; gondolatunk önkénytelenül is a „lenni és nem lenni” körül örvénylenek; s a mélység és magasság, az élet semmiségének érzete, csaknem kábulásba ejt bennünket, — midőn a távolban egy harang csendül meg, azon a különös megrázó, lélekig és veséig ható hangon, melyen a halálharang szokott az élőkhöz beszélni. Gondolkodóba esünk: vajjon álmodunk-e vagy ébren történik mindez velünk? Midőn egyszerre fény árad el körülöttünk, egy alak közeledik felénk, — ki senki más, mint a fáklyával visszatért kalauz, ki aztán levezet bennünket a meredek szikláról, hogy megmutassa azon csepegőkő-oszlopot, melynek oldalát az imént kővel ütögette, s mely ilyenkor a kisebbszerű harangéhoz hasonló éles hangot ad.

A *vártól* a folyó partján visszafelé tartva, a fáklya világánál egy ránczbaszedett óriási kőlap tűnik szemünkbe, mely a boltozatról úgy függ alá, mint valami *függöny*, a honnan, a képünkön látható csepegőkő-alakzatot így nevezték el az utasok.

A víz folyása jobbról mély gödröknek visz, melyeket csak nagy szárazságban lehet bejárni; hanem a balpartra átlépve, egy meredek ösvény nyílik előttünk, s annak végén egy roppant üreg, melynek magas boltíveit nem képes bevilágítani a fáklyaláng. E hely neve *Nagytemplom*. (6.) Mielőtt a vezető kimondaná előttünk a nevet, már érezünk keblünkben valami magasztost, valami felemelőt, a mit csak szentegyházban szoktunk érezni; s csodálkozásunk ámulattá változik át, midőn előbbre lépve az üreg közepén egy *oltárt* látunk a templom talajáról fölemelkedni, melyet óriási alakok, mint megannyi szentképek, vesznek körül. Oldalt van a *kathedra* könnyű feljáróval, a templom elején van oszlopok közé csepegvő a

Szent-Háromság szobra — mintha csak kézzel faragták volna.

Innen egy tágas nyílás vezet a *Denevérbarlangba* (7.), melynek belsejében tömérdek denevér tanyázik, s egymásba kapaszkodva, vastag csomókban csüngenek az üreg boltozatáról, egy lövésre azonban pokoli zsibajjal támadnak fel, s oly sűrűségben röpkedik keresztül-kasul a levegőt, hogy jobb kifordulnunk, mielőtt szemünket kivernek, vagy fáklyáinkat eloltanák; különben is az ég tudja, mióta rakásra halmozódott trágyájuk bűzét alig lehet egy pár percznél tovább kiállani.

E denevérodú fenekén taliganyomok láthatók. Azt beszélnek, hogy mintegy nyolczvan évvel ezelőtt, a barlang ez ága kőfallal volt berakva, melyet midőn széthánytak, tűzhelyet, állatok csontjait, szekrényeket, edénycserepet és elrothadt csizmákat találtak benne.

A nagytemplom oltárától, egy góth ajtón jutunk a *Kis templomba*, hol a *szűz Máriát* meglepő hasonlatossággal ábrázoló státua — és az *apró szentek* csepegőkő szobrai előtt újra megállit bennünket a csodálkozás.

Ösvényünk innen egy széles lapályra kanyarodik, melyet a *Styx* vize hasít s balra nyílik tőle a *Paradicsom* (10.), közepén egy terebélyes *alma-fával*, a mely mellett két oldalon álló két szobrot *Ádám* és *Évának* hívják; továbbá van egy terjedelmesebb öböl, melyet a benne összetörve egymáson heverő oszlopokról *Palmyra omladékának* (11.) kereszteltek.

A *szent István tornyát* balra hagyva, agyagos lejtőn kell leereszkednünk, s mintha tudta volna a természet, hogy fáradtan érünk alá, talapzatra jutva egy pad kínálkozik alánk pihenőnek. A barlang itt 16 öl magas, és 20 öl széles, feneke pedig oly sima, hogy benne táncolni lehet, sőt szoktak is, mert nyári ünnepnapokon a környék fiatalága ide jár mulatni. — E hely neve *Tánczterem* (12.). A viszhang benne oly nagy, hogy egyetlen hegedű a legerősebb zenekarral vetekszik, s egy pisztoly elsütése ágyudörgéssel felel vissza.

Itt áll a víz partján a *sz. János szobra*, s ettől csuszós, nyirkos ut visz a *Virágos kertbe* (13.) hol a csepegések egymással érintkezésbe jött habjai oly bámulatos alakokká jegeczültek össze, hogy végig tekintve ragyogó felületökön, azt gondolnád, valóban nyílt virágok himes táblája terül előtted.

A víz folytában előbbre haladva csakhamar elérjük a csepkövekkel ékesített mennyezetes *Trónust* (14.) melyen tul egy tágas üreg nyílik, boltozatával a három öl vastagságú magas *nádor oszlopra* (15.) támaszkodva. Az oszlopon emez évirat: „IosephVs, archIDVX aVstrlae, regnI hVngarIae palatInVs, pater patrIae, Latebras sVbterranel AntrI baraDLa VIDIt.” (1806.)

Ezentul nagyobbodik az üreg s a csepegő kövek szebb szebb alakokat képeznek. Itt egy *szárnyas angyal*, ott egy *veres barát* vonja magára

figyelmünket, s a *Ferdinánd oszlopa* (16.) megett egy *pánczélos lovag* áll elénk, tul azon *kőkoporsó* s beljebb egy egész csapat *méhkas*, mely után következik a 10 öl széles, 20 öl hosszú *Nagyterem* (17.) melynek végén ama szép domb emelkedik, mit a rajta levő statio oszlopokról *Kálváriadnak* neveztek el.

A ösvény hovatovább bajosabb, de a csepegő-kő-alakzatok folyvást érdekesebbek. Itt érjük a *Mária-hegyét* (18.) mely egy nehezen megmászható összerogyott kőhalom. Egykor emberi csontvázat találtak rajta. A *zsidó-templomba* (19.) egy

kődarab), mint a magyar gazda kamarájában szokott. Balra innen van az *Orgona*, a *Retekkert* és amaz oszlop (23.) melyre „Ferdinandus coronae princeps” saját kezével írta föl nevét.

Beljebb már igen keskeny az üreg, s jobb visszatérni a víz partján, hol nemsokára egy oszlopon álló s sétálóval is ellátott *Galambház* (24.) tűnik szembe, hova a kíváncsi, hágsón fel is mehet. Idább érjük a ragyogó fehér *Hóhegyet*, s mély lyukak és hegyomlások szélén a *Hóreb hegyét* (26.) a melyen tul aztán egészen elzordonul a táj.

Gömörmezei képek: Részlet az aggteleki barlangból.

kemény-forma lyukon kell lebecsátkozni, s ott látjuk az imádkozó zsidópapot, vagy a folyót jobbra hagyván, grádicsokon mehetünk fel a szép *Parnassusra* (20.); visszatérve pedig utunkba esik a *Törökfürdő* oszlopokkal körül rakott medenczéje, a honnan már beláthatni a *viaszpalotába*, melynek oldalai, teteje, és padozata is sárga fénylő szivárgással van bevonva, s folyosója bálvány-oszlopokkal ékesítve, melyek sorát a *Gyémántkőnek* (21.) nevezett ragyogó fehér oszlop zárja be.

Mögötte kell menni a *Szalonnás boltba* (22.) melyben úgy áll sorban a szalonna (-formájú sok

A barlang oldalához támaszkodó szikladarabok tövében haladva, a jobb oldalon egy ezer ránk szökny (27.) függ, alatta nehéz, sáros, kapaszkodós az ut egész a függő oszlopig (28.). Tul ezen egy kősziklára csepegett tornyok és bástyák képezik *Murányvárat* (30.) melyet elhagyva jutni a barlang régebbi idő óta ismert részének legvégebe, hol meredek partok közt tűnik el a víz a leszakadozott sziklák ölébe.

Az ezentul ismertetendő részek 1825-ben fedeztetek fel Gömörmeze egykori derék mérnöke Vas Imre által.

Az eddig leirt ágak hossza, a bejárástól a

most érintett sziklahalomig 750 folyó öl. E körakás nyílásain csuszva-mászva, néhol egyik szikláról a másikra ugrálva, juthatni el a *Vaskapuhoz* (31.), mi nemcsak azért érdemli meg e nevet, mert nehéz rajta az átjárás, hanem azért is, mert *Vas* tört rajta legelőször keresztül.

Első nevezetessége az új üregnek egy *örvény* (33.) melyet a kősziklák repedésein ide omló víz erős rohanása formál. Szélessége itt a víznek 6 öl, mélysége 13 láb, s eső idején oly gyorsan árad, hogy az ilyenkor benn levő, okvetlenül kinos halált halna az elzárt üregben.

Mintegy 70 ölnyre az örvényen belől kezdődnek azon szép helyek és csoda alkotások, melyek a földalatti utast újabb és újabb bámulatra ragadják. Még a sziklafalak is, mondja *Vas*, mintha szönyegekkel volnának beborítva, melyen a szivárgó víz kristály-üledései, mind megannyi beszórt drága kövek gyanánt csillognak.

A csepegőkövek ékes csoportja közt különösen kiemelendők: A sz. *háromság oszlopa* (34.), melytől beljebb egy keskeny oszlopfolyosó vezet ama kies dombra, melyet felfedezője *Olymp*-nak (35.) nevezett. Ennek átellenében emelkedig egy más szép domb, számtalan csinos oszloppal megakva, melyen tul van a *Török*, egy férfiszobor, fején turbánnal, s a turbánban egy fényes forgóval. Előtte *koporsó* fekszik, s fejtől való végén a zászló, tetején kard, páncél és vitézi sisak, mintha csak mesterkéz faragta volna, oly hiven formálva csepegőkövekből. A hely neve *Sírbolt* (36.).

A koporsótól, a patak jobb partjára ladikon kell átmenni, a hol *Vasvára* (37.) emelkedik, melynek eleje kőoszlopokkal úgy meg van rakva, hogy épületek alatt képzel az utas járni. E bájos sétáló végén, a messze magasból egy kőszikla bocsátkozik le a vándor elé, melyen sárga, fehér és veres csepegőkövek csüngenek alá, s megdöbbenve kérdi magától a vándor: minő erő lehet az, mely e roppant kötömeget függve tartja? E lebegő szikla alatt van egy szép hajlásu magaslat, telve kellemes alkotásu fehér szobrokkal, — ez a *Tündérvár* (38.).

Beljebb, ragyogó fehér domb tetején fénylik a *Jupiter trónja* (39.) mely mintha drága kövekkel kivarrott fehér bársonnyal volna bevonva.

Tovább haladva egy *kőhid* (40.) vonja magára figyelmünket, melyet maga a természet vont a víz árkan keresztül. Beljebb, a leomlott sziklák és összerogyott oszlopok két ágra oszlatják a vizet, és formálják a *Kréta-szigetet*, melyen tul, félig egy dombra dölve, félig pedig, a fenéktől elválva egy ölnyi magasságban szabadon áll a *Semiramis függő kertje* (41.). Hihetően a víz septe el alóla az iszapot, hogy most minden támasz nélkül lebeg a levegőben.

Itt újra megkeskenyül az üreg, a falak sötét szürke színt öltének, s mellettök komoran ballagunk előre, midőn balkézről egy divánra találunk, melynek dagadó vánkossai ülésre hívnak, s a vezető mondja, hogy ez a *Szultán pamlaga* (42.).

Ha itt kipihentük magunkat, egy függő kö-

vektől környezett oszlopban a *Pagodához* (33.) jutunk, s onnan szép oszloprend közt haladva, egy veres színben fénylő domb oldalában találjuk a *háló-fülkét*, melyen tul az üreg 12 ölnyre kiszélesedik, s 37 öl hosszában nem látni egyebet, összetördelőzött oszlopok rakásra hullott omladványinál (44.). Ezután ismét megszükül a barlang, s tekintete vad kietlenné válik, úgy hogy az utas keble önkénytelenül szorulni kezd, s a sáros iszapban aggódva halad előre a sziklafal alján, míg végre eléri az új barlang leghosszabb mellékágát, a *Ravasz-lyukat* (45.).

Figyelmet érdemel itt a *Cupidó vára* (46.), az *óriás* (47.) és a két ölelkező oszlop *Castor* és *Pollux* (48.), a sarkövekkel rakott *Temetőkert*, a szép karcsu oszlopokkal ékes *Pindus* hegye, és a kis oldalbarlang, a *Proserpina szobája* (50.).

A főágon tovább haladva éri az utas a *Tölgy-oszlopot* (51.), melyen tul mindig kellemesebb csoportokat találunk. Gyönyörű mindjárt a *Tempe* (52.) s a patak balpartján a karcsu *Minerva*-oszlop (53.), jobbra *Bodon vára*, azután *Feketevár*, a *Kápolna*, *Gyémánt-kályha*, *Vadászkürt*, a rudon függő *Szalonna-oldalak* (54.) s a vakító fehér *Alabástrom-torony*. E mögött nyulik el a barlang legdélibb kanyarulata, melynek boltozata alig 30 öl vastag, s felette megy el a kassai ut.

Északkeletnek fordulva találjuk a barlang *üregét* (55.) karcsu obeliszkekkel diszitett halmával, a *Medea* oszlopát (56.), mely fölött egy iszonyu sárkányfej tekint ki a boltozat hasadékból, s tátott szájából apró kigyók csüngenek ki.

Odább van az *Apolló tereme* (57.) melynek oldalán lefüggő hófehér csapokat, ha pálcázzunkkal végig veregetjük, csodálatos harmonikus hangok zengik be az üreget. Innen hosszú szűk sikátorba, s abból a 10 öl hosszú *Arany-utczába* (58.) érünk. Ezután van a berogyott nagy kőszikla, melyet *Vulkán kemenczéjének*, és ama képünkön is látható görbe sziklaszál, melyet *Pizai toronynak* neveznek.

E helyt van a barlang egyik legszélesebb (70 ölnyi) és legmagasabb ürege, melyben jobbról a *Szent Gellért* emelkedik, tetején a 60 láb magas *Csillagvizsgáló-torony*nyal (59.) balról pedig a *Plutó lakása* (60.) nyílik jó ivóvizével. Tovább a *Vulkán kemenczéje* (61.) és a borzasztó *Munkácsi tömlőcz* (62.) leszakadozott szikláival. Belől ezen a szomorú kinézésű *Siralomház* (63.), melyet elhagyva a *Világító-torony* (63.) mellett visz az út nehéz járatu kőszirteken keresztül, melyekről egy csuszamodás halált hozhat a vi- gyázatlanul lépőre.

Végre a *Cerberushoz* jut az utas, hol a sziklák hasadásai közt száz csurgóra szakadva csörtet a folyó a mélységbe, míg egy megközelíthetetlen lyukban végkép eltűnik. A ki innen tovább akar menni, annak a *Plutó ösvényén* kell felkapaszkodni, hol egy tíz öles magasságu kőcsepegést (66.) talál, körülvéve a legtisztább vízzel telt medenczétől, mely mintha egymásba rakott csigaházakból volna készítve, a természet alkotó keze

iránti csodálattal tölti el a nézőt. Tul ez oszlopon jutni le a tiszta vizü *Ganymedes kutjához* (67.), melyen belől semmi embernyomot többé nem láthatni. Vas még innen leereszkedett a pokol torának nevezett iszonyatos mélységen keresztül egy üregbe, melyet *Pokolnak* (68.) keresztelt, de innen nem tudott tovább jutni semerre. Ezen

pont a vaskaputól 2317 ölnyre van, mihez adva a régi üreg hosszát 750 ölet, és a mellékágakét 1127 ölet: az egész barlang ismeretes üregei együtvéve 4194 ölnyre nyulnak el a föld gyomrában, melyeket a ki egyszer megjárta, az tudja, mily semmiségek a parányi ember alkotásai, a teremő utánózhatlan kezének csodaműveire képest.

A KÉT RÁKÓCZY GYÖRGY.

A felső-vadászi Rákóczy család egyike a XVI. század legnevezetesebb s legtekintélyesebb családainak hazánkban. Közüle ötöt számít Erdélyország fejedelmei közt, — mindannyinak szerepléséhez változatos és viszontagságteljes idők története van csatolva.

Első volt Rákóczy Zsigmond (1606. decz. 29. — 1608. márczius 5.), kit Bocskay Istvánnak halála után választottak el Erdély rendei. Egyike vala a legtehetségesebb kormányzóknak és a legbecsületesebb embereknek. Mikor látta, hogy a fejedelmi szék miatt pártoskodást pártoskodás vált fel: a hazát magánál többre becsülván — lemondott, s helyet adott a fiatal, tűzvérű Báthori Gábornak. Zsigmond öreg volt már és beteges, s bár a kormányzás gondjai közt öszüle meg, és mint ilyen képes lett volna betölteni a trónt, az idők, Bocskai nagy vívmányainak biztosítása, s a szereplésvágy, mely ekkor Erdélyt elfogta, oly fejedelmet igényeltek, kinek férfiasága és bátorsága biztosítékot nyujtának erre.

Báthori után Bethlen Gábor foglalt helyet a fejedelmi széken, és tette nevét tiszteltté, Erdélyt naggyá.

E nagy fejedelem kivivott mindent, a miért kardját villogtatá; csak egyet nem birt neki megszerezni kardja — trónörököst. A jövőnek borús sejtelmével hunyta be szemeit, aggódva még végperceiben is, hogy műve, melynek néhol csak alapját tette le, mely virágzásnak még csak indult, — sirboltja becsukódásával szintén össze fog roskadni.

Bethlen Gábor özvegyét, Brandenburgi Katalint a fejedelem testvére István, őt pedig saját gyengesége és szerénysége szorította le a trónról. Bethlen István, midőn Rákóczy György ellene föllépett, új szavazás alá bocsátá a fejedelemséget. A segesvári hongyülés — 1630. decz. 2. — midőn az első választó, Kemény János, a későbbi fejedelem Rákóczy Györgyre adta szavazatát, őt fejedelmül kiáltotta ki.

Erdély, e választásában nem is csalódott. I. Rákóczy György az ország kitűnő fejedelmei között foglalt helyet. Tizenhatsz év uralkodásának egész törekvése oda irányult, hogy visszaszerezze Erdélyországnak amaz állást és befolyást, melyet a nagy Bethlen Gábor alatt birt. És midőn amaz idők történetét lapozzuk, világos lesz, hogy minden tette törekvés volt e cél felé. Rákóczy nem-

csak visszaszerezni, de biztosítani is akarta ez állást, még pedig saját dynastiájának megalapítása által.

Ravasz, eszélyes és erélyes volt egyaránt, az eszközök megválogatásában e célok elérésére.

A történetíró leginkább azon eszközök megválogatását róvja fel hibául neki, melyek segítségével dynastiáját alapítá meg.

György jól látta, hogy azon szomorú napok, melyeket előtte Erdélyország átélt, főleg a fejedelmi trón folytonos ingása miatt következtek be. A szabad fejedelemsválasztás, bármily csábító is, a történelem megczáfolhatlan tanúsága szerint mindig bizonytalanná teszi, sőt megakasztja az államgépezetet.

I. Rákóczy György e tekintetben szerencsésebb vala, mint a Báthoriak, szerencsésebb, mint Bethlen. Neje Lorántfy Zsuzsánna, egy gazdag és művelt nő, a legjobb családanya volt, ki három fiuval áldá őt meg. Egyiket hamar elragadta a halál, de annál több öröme volt György és Zsigmondnak. Mikor már férfit „kamaszkodott“ mindkettő, jószágok- s méltóságokkal halmozta el őket. Igaz, hogy e meggazdagítás mesterkél volt, s az adományra sok köny, sok vér száradt. Zólyomi Dávid, Székely Mózes, Bethlen István birtokainak nagy része a „nótáztatás“ folytán oda veszett; és mikor mindez még nem volt elég, rendszeresen látott a jószágkobzásokhoz, inquisitiót állított fel, mely a szombatosok új sectáját vérpadra s börtönbe vonta, javaikat pedig a fiscus birtokába ejté. E jószágok aztán széteszoltak a Rákóczyak közt, csak hogy e család mentől gazdagabb, mentől fényesebb legyen!

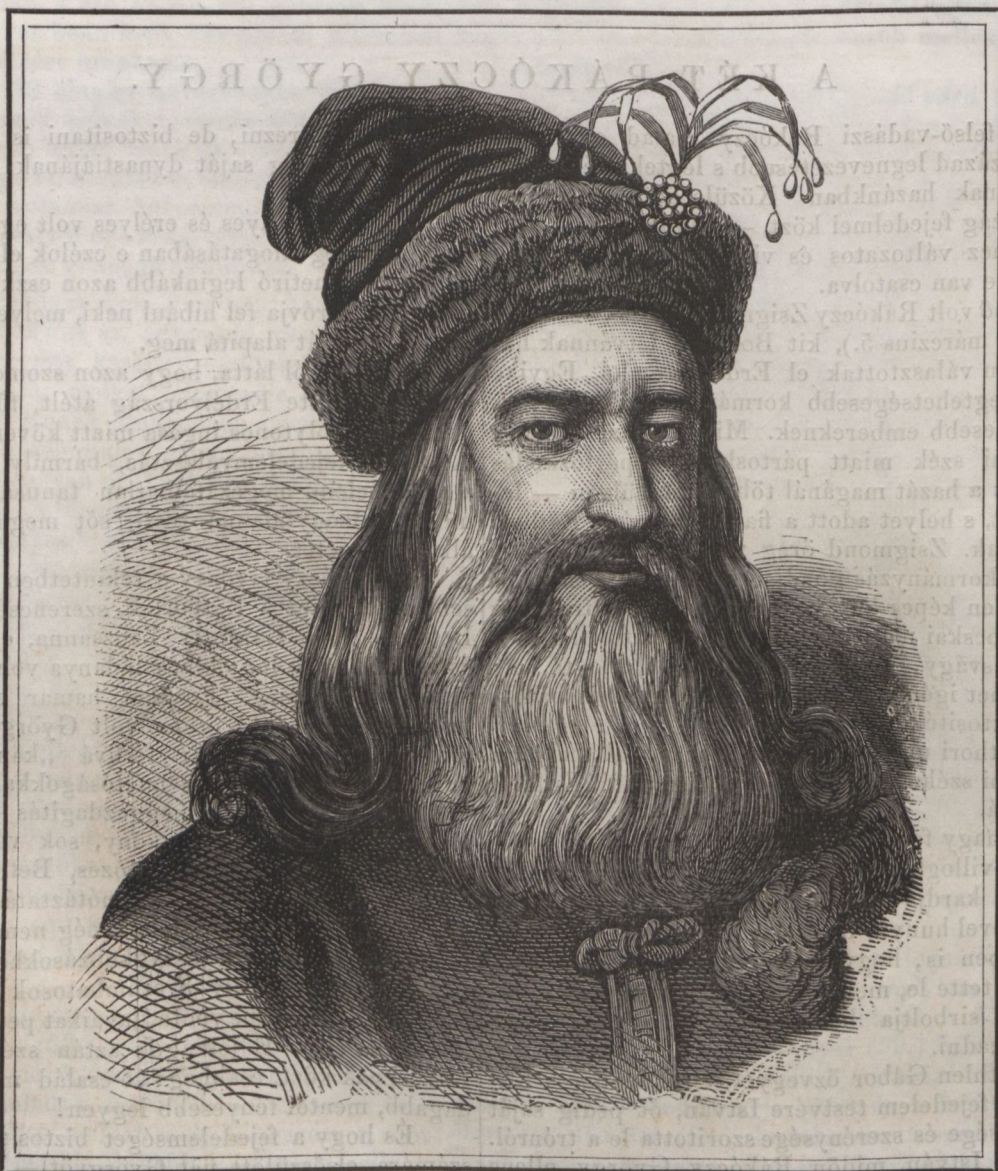
És hogy a fejedelemséget biztosítsa családja számára, elsőszülött fiát Györgyöt — 1642. márczius 4-én — a gyulafejevári hongyülésen a rendek által utódául, fejedelmül választatá; második fiának, Zsigmondnak pedig odaadományozta Görény s Gyalu várát, elhalmozta az udvari főkapitányság-, székely generálisság-, háromszéki főkapitányság-, később a nagyvárad kapitányság-, s Felső-Magyarország kormányzóságával.

Ép ily erélylyel vitte a belügyeket is. Az igazságszolgáltatás oly gyarló s bizonytalan állapotban volt Erdélyben akkor, mikor ő a trónra lépett, milyennek szomorú rajzát adja Werbőczy azon korból, mely Tripartitumát szülte. Az esetről hozott országgyűlési végzések nem segíté-

nek e hiányon. György fejedelem volt az, ki látta, hogy szükséges a hozott törvényeket — melyeknek ismeretére a bírák nem juthattak — összegyűjteni. Elrendelék tehát egy commissio egybeülését, melynek céljává tűzte a hozott törvények rendszeres kivonatolását; e munka csak fia alatt végeztetett be és eredménye az Approbata Constitutiones-ek*).

És mikor bent a rendet biztosította, családját megalapította, a lakosok jóllétét emelte s az erő, melynek tényezőit széthintette, mindenfelé fejleni kezdett, — csak akkor lépett az actio terére, a belerőt a külszereplésben csak akkor érvényesítette.

A porta elismerte fejedelemnek és ezt Ferdinánddal szemben is — kinek Eszterházy Miklós

I. Rákóczy György.

Belkormányzata eredményezte azt, mi akkor egész Európában ismeretlen vala, hogy az állampénztár tele volt**).

*) E törvénykönyvnek a rendszeren kívül érdeme még az is, hogy magyar, bár latinsággal tömött nyelven szerkesztetett.

**) Egykoru följegyzések érdekesen írják le I. Rákóczy György belkormányzatát:

... az ország népének szép csendessége lévén, minden esztendőnkint az ország lakosinak az ő szokott napjukon való octavális terminusit és diatákat fogytatkozás nélkül kiszolgáltattván és minden dolgaiban az egy nagy pompán

a buzgó katolikus és nádor azon tanácsot adá, hogy „vesse ki Rákóczyt, mielőtt megtollasodnék“ — kivitta az eperjesi szerződésben (1633.). Ezen-

és bóköltségű pompás nagy udvarban tartáson kívül, kiváltképen egy ideig Bethlen fejedelem magaviselését az igazgatásban követni igyekezvén, semmit az haza megmaradására, épületire való jó dolgokban hátra nem hágy.

„Az várak, végházak építtetését Velenczéből, s hol más külső országokból hozatván fő fundáló és kőmíves s egyébféle jó mesterembereket, oly szorgalmatossággal continuáltatja, s minden dolgaiban, oeconomiajában, bánnyák, aknák coláltatásiban, majorkodtatásban, tárháza

kivül addig, míg Erdélyország belügyeit nem rendezte, s a siker biztos reményével nem léphett fel: nem eszkegett semmi külügyi actioba, dacára annak, hogy Gusztáv Adolf svéd király, a protestantismusnak és vallásszabadságnak nagy hőse — mert még folyt a harminczéves háboru — őt, mint protestans fejedelmet szintén be akarta vonni a coalitioba.

Tervének kiviteléhez, melyre az utakat rég

akkal, a magyarországi elégületlenekkel Ferdinánd ellen. Rákóczy célja e szövetekezéssel — mint már megjegyeztem — a Bethlen által birt magyarországi megyék visszaszerzése s a vallásszabadság biztosítása volt.

Hosszu és dicsteljes harcz által meg is szerzé azt, miért fegyvert fogott. Mikor a szövetségesek mindenfelől diadalmasan haladtak Ferdinánd székvárosa Bécs felé, a császár szorultságában

Lorántffy Zsuzsanna.

előkészíté, csak 1643-ban fogott. Ez év február havában szövetségre lépett a svédekkel, franczi-

jövedelme öregbitésében, lövészerszámok, szép harangok öntésiben, váraknak mindenféle eszközökkel porral, ónnal, golyóbisokkal, salétrommal, tüzes szerszámokkal, mindenféle vaseszközökkel való munialásában oly szorgalmatos gondviselő vala, kinek mássát akárki is, még közönséges emberek között is alig láthatta, s praefectust, vagy udvarbirót is senkinek szorgalmatosabbat kívánni nem kellene.

„Kinek noha mindenkor becsületes főember praefectusi volnának és fiscalis udvarbirái, kamara-ispáni, harminczados perceptori, mind erős reversalisokkal, hitlevelekkel, bőséges instructiókkal volnának tiszteknek való elkövetésére erős számadás alatt megszorongattatva;

egyezkedésre lépett Rákóczyval. Fejedelmünk midőn látta, hogy elérte azt, mi hosszas törekvé-

mindazonáltal országos dolgai között is mindennap nem szünik vala azokat levelei által tisztókra szorgalmaztatni. Mely miatt secretariusinak, cancelláriáin lakó deákinak — kik elég számosan valának — éjjel-nappal annyi munkájok vala és szorgalmaztatások, hogy gyakorta ételeket is alig végezhetnék csendesen.

„De nem esik vala az ország lakosainak is bántódások nélkül, hogy minden szabados kereskedésbeli jövedelmeket csak a fiscus számára igyekezik vala fordítani, ugy-mint mézzel, viaszszal, baromgyűjtéssel, sóval stb. valókat stb.“ — Szalárdi siralmas krónikáinak IX könyvei. Kiadva az „Ujabb nemzeti könyvtár“ II. kötetében.

sei célja volt, e pontnál megállt. Haza vitte diadalkoszoruzottan hadsergét, mert a linzi béke — 1645 — biztosította a magyarországi elégtelenség főokát, a vallásszabadságot, és visszaadta Rákócynak Bethlen Gábor Erdélyországát.

Dicsőségének tetőpontján, egy krónikás szerint: „boldog szerencsés állapotjának majd szintén legfelsőbb spitzében,” — midőn Erdélyország érdekeit a török portával szemben is védeni merészelte, hirtelen elragadta őt a halál, országa nagy fájdalmára*).

Szerencsésebb és kedvezőbb körülmények között nem lépett fejedeleme Erdély trónjára, s szebb reményekkel, őszintébb örömmel nem üdvözöltek egyet sem e trónon, mint II. Rákóczy Györgyöt; — és egyben sem csalódtak annyira, mint II. Rákóczy Györgyben. Igaz; hogy e csalódást egy rajta kívül eső ok szülte.

Mikor atyja halála után a fejedelmi székre lépett, férfi ereje teljében volt. Atyja bevezette őt a had, a kormányzás és a diplomácia titkaiba. Tekintélyes és elég erős országot, tele pénztárral, vitéz hadsereget hagyott reá örökségképp. Csak a portával volt egy kis viszály, melyet II. Rákóczy György engedékenysége által hamar kiegyenlített; aztán egész tekintélyével lépett fel, hogy Moldvát s Oláhországot — melyek ez időtájt Erdélyország fejedelmének adóztak — az erdélyi trón iránti hódolásra készítse. Vitézsége e háborúkban babért font az ifjú fejedeleme halántékai körül, és ugyanaz készíté el szemfedőjét is.

A két ország — Erdély- és Lengyelország — szomszédságánál fogva gyakori, közelebbi érintkezésbe jött egymással. Érdekeik gyakran azonosak voltak, ugyanazok voltak ellenségeik, barátjaik; így természetes e közelebbi viszony. — Báthori Istvánt Erdély trónjából ültették királyi székükbe a lengyel rendek. I. Rákóczy Györgynek is megfordult agyában végéig a lengyel trón; és mit az atya tetteleg nem keresett, az után most a fiu vágyódott.

Lengyelországot belviszályok dúlták, egy párttöredék (1656.) II. György fejedelemehez jött, őt meghívandó a lengyel trónra. A dicsvágyó fejedeleme elfogadta a meghívást, s fényes sereg élén — szövetkezve svédekkel és kozákokkal — Lengyelországba ment. Rákóczy lépésről lépésre foglalta el azon földet, és hódoltatta azon népet, melynek királya akart lenni.

A mint diadalt diadal után fűzött zászlóira, hirül vette, hogy a porta 100,000 tatárt küldött ellene, hogy kivessék a fejedelemségből, azért,

mert a porta tudta és akarata nélkül kezdett háborút. Seregét visszaindítá tehát, de a lengyelek csak most kezdték a harcot. A hol ellenség minden talpalatnyi föld, ott a halál lebeg százéltű pallossal még egy tengernyi hadsereg felett is. A diadalittas sereg oda jutott, hogy Rákócynak azt el kelle hagynia, csak hogy megmentse saját életét. És a sereg oda veszett; alig néhány fő szabadulhatott ki később; a legnagyobb rész Krimiaiba hurczoltatott, vagy rabul eladatott.

E szerencsétlenség megtörte a fejedelmet. 1657. október 26-ra hongyulást hirdetett Gyulafejevárra, melyen felolvastatott a szultán azon rendelete, hogy az erdélyiek II. Rákóczy György helyett — ki engedetlen vala a fényes porta iránt — más fejedelmet válasszanak. A szultán küldöttei még azon ígéretet is hozták, hogy e parancs teljesítésével szabadon fog bocsátatni a fogságba esett sereg.

E körülményekkel megküzdzeni még Rákóczy merészsége is lehetetlenséget látott. Ő határozott, gyorsan és erélyesen, határozott önmagához méltóan — leköszönt és szabad fejedelmválasztást engedett. Megválaszták Rhédei Ferenczet, Bihar és Máramarosmegyék főispánját, azon feltétellel, hogy ha György fejedeleme ismét a porta kegyébe bir jutni — részére visszalépjen.

Az új fejedeleme uralma nem sokáig tartott. Ugy látszik a porta azért gyűlölte Rákóczyt és azért kívánta mellőzni, mert félt, hogy egykor nyakára nő, és nem mond mindenre igent, mint nem mondott hajdan Bethlen s I. Rákóczy György; — gyöngye viaszbábot ohajtott ő afejedelmi széken. Erdély legtekintélyesebb főurai beláttak e kártyák mögé s midőn a török újabb követeléseivel, hogy Jenő-vára adattassék vissza, Rhédei dacolni nem mert: Rákóczy pártja az országban folyton nagyobb lett. A dolgok oda fejlődtek, hogy a megyesi hongyulás (1658.) a visszatért Rákóczyt ünnepélyesen ujjal fejedelmül kikiáltá s a formászerint be sem igtatott Rhédei leköszönt.

II. Rákóczy György — most másodszor Erdély fejedelme — azt iratta a portának, hogy Erdélyország ragaszkodik ugyan ő felsége fényes köntöséhez, de azért Rákóczyt mégis visszatették; hogy Jenő-várát, míg fejük áll s ereikben vérök foly, át nem adják, mert — így irták — ha Erdély minden fejedeleme botjáért egy-egy várat ad oda, végül fejedelme nem országnak, hanem botnak lesz ura. A nagyvezír erre azt válaszolta, hogy Rákóczyt, ki Oláhországban vajdákat kergetett el és igtatott be, miáltal a szultán felsőségét megsérté, s Lengyelországban a szultán tudta nélkül, saját népével háborút viselt, összekötözve az ő vajdáival együtt, küldjék Konstantinápolyba, különben lovak patkói fognak eltiporni mindent Erdélyországban.

E kedélyes izenetváltásnak eredménye mindkét részről harczra készülődés vala. Erdély szemben a kor legóriásibb birodalmával: e gondolat Rákóczy nevéhez van csatolva. Rákóczy most a magyar királynál sürgetett segílyt, de nem ka-

*) Egykoru vers így emlékszik róla:

„Istennél szerencséd oly nagy mértékben volt,
Minémű előttem egy princepsben sem volt;
Ki vont két császárral ujját, hogy meg nem holt?
De rajtad mind így is, nem lón sem rés, sem folt.

Harczoltál s jól kötél elsőbbsen szultánnal,
Hasonlót követél a más nagy császárral —
Igy bánál te kétszer mind kontytyal, kalappal!
S mégis jól halál meg, szép s csendes regnummal.“

pott, pedig Buda visszavétele valószínűleg hamarabb megtörtént volna! — Szövetséges nélkül állott, támaszkodva egyedül a kis Erdélyre, melyben minden szív övé volt, kiben most függetlenségük és szabadságuk bajnokát látták.

Köprili Mehemet nagyvezír Barcsai Ákost, ki alkudozás végett küldetett hozzá, minden szabadkozása daczára, Erdély fejedelmévé nevezte, reá parancsolt, hogy Erdély 40,000 arany évi adót s 500,000 tallér hadi kárpótlást fizessen. Rákóczy

II. Rákóczy György.

1658-ban betört a török, kiben eddig védőjét látta Erdély — enyészet, vér és romok jelölték utait. Rákóczy és az erdélyiek zászlói alatt mint mirmidonok küzdöttek; de van egy véglet, hol minden emberi számítás már haszontalan, s ki e Deus terminus-on túllép: összeroskad.

pedig visszavonult Nagyváradra és így Erdélyország egyszerre két fejedelemséget képezett.

Barcsai Ákost is csak úgy igtatták be a rendek a fejedelemségbe, hogy azonnal visszalépjen Rákóczy részére, mihelyt ezt a porta ismét kegyelmébe fogadta, mert az erdélyiek szívét még

folyton és kizárólag II. Rákóczy György birta. Azonban pénz és vesztegetés, ígéret és fenyegető föllépés, minden hasztalan vala a portánál, mely Rákóczyról mit sem akart hallani, mely fogadást tett, hogy még nevét is kiirtandja. Rákóczy tehát, hogy a szegény ország nyugalma ne háborgassa, 1659-ben másodszor is lemondott a fejedelemségről.

De midőn Barcsai — azelőtt Rákóczy legbuzgóbb hive — különben csak báb a fejedelmi széken, hogy a törököt kiengesztelje, oly intézkedésekhez nyult, melyek által Rákóczyt ártalmatlanná hitte tehetni, javait proscibáltatá s hivatalos iratokban gyalázó kifejezéseket használt Erdély szabadságának leghősebb védője ellen: — Rákóczy ismét fegyverhez nyult. Erdély ismét zászlói alá gyűlt, s utja — hogy Barcsait kivesse a fejedelemségből — diadal-út volt. Barcsai Temesvárra menekült; Rákóczy pedig ismét ura levén Erdélynek, a fejedelemséget maga, Rhédei Ferencz s Kemény János közt szavazás alá bocsátá. A marosvásárhelyi hongyülés (1659. szept. 24.) őt harmadszor is fejedelmül választá.

A helyzet vészteljességét átlátta mindenki. A kivert Barcsai török oltalom alá adta magát, s világos volt, hogy a porta Rákóczy ez újabb fellépését elnézni nem fogja, hogy Erdély ismét nehéz harcra néz elébe. A török csakugyan ujalag

betört, Erdély kétségbeesett önvédelme s Rákóczy erőfeszítései daczára. De a tél közeledvén, ismét kivonult, Barcsait Nagy-Szebenben hagyván török őrség oltalma alatt. Rákóczy a tél daczára ostrom alá fogta*); de az ostrom alatt megjött a tavasz, s midőn a megerősített város a harcban kimerülve, már meg akart hódolni, a török ismét Erdélyben volt. Az elhatározó ütközet Gyalu és Fenes mellett vívatott, s Rákóczy teljes bukásával végződött. György fejedelem maga is nehéz sebektől terhelt, hivei által ragadtatott ki a holtak közül. De napjai számlálva valának... Váradon (1660. jun. 7.) neje s fiai karjai közt meghalt sebei következtében.

Sirjába rejtöztek azon szebb napok is, melyeket Erdély valaha élt. A porta elérte célját... bábokat is alig kapott már az erdélyi fejedelmi székbe, s napról napra közeledett az idő, hogy Erdélyország basasággá átalakíttassék, ha nemzetünk geniusa másként nem rendelkezik.

A Rákóczy névvel egybeforrtak nemzetünk szabadságküzdemei.

Lukács Béla.

*) Mig Rákóczy Barcsait Szebenben szorongatja, Barcsai neje Szaláncei Erzsébet, márczius 18-án Déván meghalt, ugyanazon napon, melyen Sárospatakon a lélekharang II. Rákóczy György anyjának, s I. Rákóczy György feleségének, Lorántfi Zsuzsánnának halálát hirdeté.

UTIKÉPEK A SZÉKELYFÖLDRŐL.

— Kézdi-Vásárhelytől a Szent-Anna-tóig. —

I.

Annyit hallottunk volt már előre is, hogy szekér egyáltalában nem járja — legalább Háromszék felől nem — azt a magas hegyet, melynek tetős-tetején mosolyog a gyönyörű kék szem, szent Anna tava. Ugy határoztuk hát, hogy Kézdi-Vásárhelyen fogadunk háts lovakat, apró zömök székely kabalákat, melyek biztosan járják az úttalan erdőket, mint a zerge. Hát hiszen fogadtunk volna is, de azt mondták, hogy nincsen; az az ur mondta, a ki gondjai alá vett volt bennünket; valószínűleg azért mondta, mert röstelte utánjárni. Fölösleges is volna Vásárhelyt fogadni — ő mondta — mert Torjáig elmehetünk szekérrel; ott aztán van székely ló, a mennyi csak tetszik.

Elmentünk tehát Torjáig. Ottan beszélgettünk egyenesen a református paphoz, a ki őszintén, szívesen látott, bár addig a perczig soha egyet sem látott közülünk. Hanem ez ott nem feltűnő; az ellenkezője feltűnő volna.

Egy jó góbéra szert tettünk hamar, a ki befutá a falut háts kabaláért; hanem gyengén biztatott, mikor haza tért. A kaba-

lák künn voltak a mezőn, egyik dologban, a más legelni szélteben; a gazdák sincsenek itthon; meg nyeret sem lehetne annyi találni hirtelenében, hogy ennyi urnak elég legyen. Így hangzott az értesítés, a mi elég szomorú volt ránk nézve, rám nézve főként, a ki bizony nem nagy kedvet éreztem fárasztó gyaloglással rontani el élvező tehetségemet. Más még, ha időnk volt volna hosszasan ögyelegni; abban az esetben örömet gyalogol az ember azokon a lépten-nyomon változó szép tájakon, — igen, de a következő napra ebédre ígérkeztünk Kézdi-Vásárhelyre, tehát kutya-futtában kellett járnunk.

Végül is úgy segítünk magunkon, hogy saját fogatainkat pihenni hagyva a jó tiszteletes urnál, megfogadtunk két székely szekerst, hogy menjünk velök, a mi lehet, azután bár a holminkat hozzák, mert bizony keserves lett volna hátunkon czipelni.

Hanem azok is, a kiket megfogadtunk, akkor tértek haza a mezőről, gabonával rakott szekérrel; úgy az úton fogtuk el őket. Jó időbe került, a mi lerakodtak és elkészültek. Azalatt pedig elérkezett az ebéd

ideje, s ha a lelkünket kitettük, úgy sem eresztett el a jó öreg tiszteletes asszony ebéd nélkül. Így aztán a reggeli indulás helyett elindultunk délután három órakor.

II.

Előbb fölültem a szekérre, úgy akartam menni, de bizony nem sokáig álltam ki ezt a dicsőséget, mert nincs gyaloglás, a melyikben jobban eltörődtem volna. Az út a patak feneke, tele hordva változatos nagyságu

Másutt valóban rossz volna, hanem ott jó, csakis az jó. A szekérben ha eltörik valami, ott a balta, mindjárt mást farag a székely, mert fát bőven adott az Isten minden lépésre. Megtörténik, hogy mikor haza ér egy havasi útból, fele ha megvan szekerének, a melylyel elindult. De azért egész a szekér és épen oly jó. Útközben csinálgatta, a mint romlott egyik vagy másik része.

A hámmal is úgy van: kötöt hord magával, s ha szakad valahol, egy perc alatt ki-

Bálványos vár, a Székely földön.

kövekkel: egyik akkora, mint az öklöm, a más, mint a fejem, némelyik mint hat ember feje összetéve. Azt az utat csak a székely ló és a székely szekér bírja ki. A ló hozzá van szokva; a szekér hozzá van készítve; széles, hogy fel ne düljön, izmos, hogy el ne törjék; vas rajta, a legszükségesebb szegeken kívül, épen nincs. A vas törnék; a fa enged, kopik és tart. — Az olyant hívják fakó-szekérnek.

„Fakó-szekér, kender hám;
Mind a kettő rossz szerszám.“

toldja. — Ezért jó ott a fakó-szekér és a kender hám.

A szekereket a patakban hagytuk, mi pedig gyalogoltunk a jobb parton, de nem sétálva ám, hanem ügetve, mintha az eszünk után futnánk. Nem ismerve a távolságot, azt sem tudva, hogy még közből is lesz megnézésre méltó, épen a sz. Anna tóig szándékoztunk estére, hogy reggel ott élvezzük a nap feljöttét.

A táj szép volt mindkét felől; gyorsan

váltakoztak a szebbnél szebb képek; szinte fájt ott hagyni mindeniket; mindeniket szeretne volna az ember elnyelni szemével, hogy övé legyen folyvást. Egyszerre másnemű szépség is tárult elénkbe, egy őskori vár tisztas romjai, mintegy versenyre kelve az erdő borította hegyek szeszélyes alakjaival, hogy vajjon őt, őseinek sok erőbe került művét bámulja-e inkább az ember, vagy a nagy Istennek gondolatára eléállott szűz természet pompáját.

E festői rom a Bálványos vára volt.

Megdöbbenve vesztünk szemléletébe. Mily nagyszerű faj volt, melyik az ilyeneket építé; a melyeknek nem kellett a társasélet csendes örömei, védő, ápoló kerete: hanem kilökte magát, mint a sas, a sziklák tetejére, minden gyönyörét a hatalomban találva. Vagy tán a megrögzött makacsság huzódott ide, hogy megvédje az őseitől öröklött hagyományokat, lelke bálványait, a polgárosodás csendes, de bizton győzedelmeskedő árjától?

E vár neve az utolsóról beszél.

Három testvér, Upor fiak, voltak e vár birtokosai; együtt egy okból huzódtak el az emberek közül, hogy háborítlanul gyujthassanak áldozat-tüzet a harczok és győzedelmek urának, a ki karjaikba erőt, szíveikbe bátorságot, lovaiknak széltüdőt és kardjaiknak villámélet adott. Bántotta e büszke fajt az új hit, melyet hirdettek: hogy az Ur, a ki legnagyobb, ép úgy gyermekének ösmeri a legyőzött, lenézett népeket, a buta pásztort és földmivelőt, mint a magyart és székelyt, a harczok deli hőseit.

Itt, ez egyedül álló hegycsúcson, mely körül van véve erdőtől, hegytől és ároktól, itt állítanak ők oltárt a kiváltságos szellemnek, a ki a magyaron kívül nem is gondol más népre.

Föltámadt azonban a szerelemnek igaz istene, s el-elvonta a nagyobbik Uport, hogy midőn a „fölfeszített embert“ imádók oszladoznak gyülekezetökből, — ő keressen föl szemével egyet közöttök és felejtse rajt lelkét azon az ékes hajadonon, a kihez hasonló napkeltétől nap enyésztéig nincsen, és a ki napkeltétől nap enyésztéig sok emberé lehet, csak az övé nem. Erős feltételt szabott a lány anyja, olyat, a mit ő meg nem tehet. Kivánná hősi tetteket, melyek országokat ejtenek rettegésbe és bámulatba; kivánná kincset, melynek fénye a nappal versenyezzen: — ő hozzá kezdene a megszer-

zéshez; de az oltárt, melyen ősei áldoztak és melyhez őt makacs büszkeség kötö, azt az oltárt föl nem cseréli a szolgálak istenének hajlokával.

Látták testvérei a hős ifju méla bánatát, okát is megértették és ajánlatot tettek neki: Légy férfi, jőj velünk, s a leányt megszerez-zük neked!

Napsugáros ünnepnapon, mikor épen oszlottak a hívők Torja templomából, egyszerre csak fegyveres daliák vágattak közbe és gyorsan mint a sólyom, fölragadta egy a galambot, a gyülekezet legszebb hölgységét, s tova vágatott vele.

Az első percz a megdöbbenésé volt, a második a megtorlás gondolatáé, a harmadikban erős elhatározással ragadott fegyvert Torja keresztyén népe, hogy visszaszerzend a gyülekezet legszebbik virágát, és lerombolja a sziklavárat, melynek oltárai igaz hívők gunyolására, nagy Isten elleni dacból, füstölögnek.

A második Upor fogadta a rohanókat, és nem tágitott előlük, míg benne és társaiban egyetlen lélegzet volt. Csak legázolt testeiken törhetett át a visszatorlásra sovárgó boszu.

Azalatt a boldog ifju vágatott szép kedvesével; de az ezer láb és ezer kar és ezer villámló harag egyre közelebb zugott hozzájuk. Árkot másztak át azok és sziklákön dobták le magokat, hogy elejébe kerüljenek a száguldó paripának.

Már ott zugott az engesztelhetetlen vihar, már rémессé nőtt a felhő a megsemmisülés gondolatától; de kivált a kisebbik testvér elszánt embereivel és gátot vetett a vadul rohanó tömegnek, mint mikor az árvíz kősziklára talál.

Upor és kedvese megint száguldhatott s mire öcsese testén áttapostak az üldözők, mögöttök már becsapódott Bálványos vár kapuja.

„Ide jöjtek, mert megérezitek a testvérvesztett, párját védő oroszlán haragját! A harczok urára, megkeserülitek!“

De ők nem gondoltak azzal a haraggal, hanem neki törtek a kemény kőfalnak s hátán lankadozott karjok, új erőt merítettek az előttök járó anya kétségbeeséséből.

Mire még egyszer fölkel a nap, Upor várán nagy rések tátongtak, és nem volt ember, ki azokat betöltsé, vagy hősi kart vessen a benyomulók elé; de a támadók sorai

is megritkultak: némelyike örök álmodt, mások kemény harcot vívtak a lét és nemlét közt, nehéz sebben nyöszörögvén.

Ekkor jelent meg a falon, hófehér köntösben, kezében keresztet tartva, a véres harcz Helénája; ajkai fölnyiltak s a vágásra emelt karok leereszkedtek.

„Az igaz Istennek és Krisztus urunknak nevében, békesség! Ne folyjon tovább testvéreim vére: férjem kész fölvenni idvezítőnk hitét.“

III.

Ugyancsak örvendettem, mikor estefelé a hegytetőt megpillantám. „Ugy-e, atyámfia, ott van a Sz.-Anna tó?“ — „Dehogyan van ott, uram, dehogy! A Sz.-Annaig még többet kell mennünk, mint a mennyit jöttünk összesen. Ez itt csak a Sósmező.“

A Sósmező egy fennsík, mindenfelől fákkal körve, közből jókora nyílt tér, körülbelül egy négyszög angol mérföld. Mikor mi ott jártunk, lehetett rajta mintegy

Büdös, kén-barlang a Székelyföldön. — (Keleti Gusztáv rajza.)

Amen! zugott a tömeg, s a kétségbeesett anya boldogan ölelte leányát és vejét.

Bálványos vár romjait a mint megpillantottam jobb felől, e rege átderengett lelkeimen.

Szerettem volna fölmászni, megnézni apróra köveit s a kilátást, melyet az Aporok ősei élveztek; de haladnunk kellett tovább, mert más napra ebédre hívtak Vásárhelyt.

40–50 lombsátor, több csoportba osztva. Libák, malaczok, tyúkok is legeltek szerteszét, mint valamely falu körüli téren.

Hát itt emberek laknak? Ilyen messze fenn az erdőben, a hova út nem vezet?

Laknak biz itt, uram, így nyaranta eleget; messze földről is eljö a szegény ember, ha betegsége van, mert azt a doktor nem tudja megtenni, a mit ez a hely megtesz. Olyan ember volt itt Föl-Gyergyóból tavaly, a ki tíz álló esztendeig nem mozdult az ágyá-

ból, ha csak más nem mozdította; innen sétálva ment el. Most is vannak vagy százan; de e még kevés; ezután gyűlnek, mikor a dologidő szűnik, mert a szegény ember aratáskor nem mozdulhat a munka mellől.

E beszélgetés alatt egy csoport embert láttunk a hegyre föltartani, jobb kéz felé; öltözetök után a nép alsó rétegeihez tartozhatának, s a különböző szabás mutatá, hogy más-más vidékről gyűltek össze. Elöl egy kath. lelkész haladott, oly komolyan, mintha szent menetet vezérelne.

Hova mennek azok ott, atyafi?

Föl a barlanghoz, a Büdöshöz — mondá — az az egyik javító.

Pár száz lépésre álltunk a híres torjai kénbarlangtól. Kipihenvén magunkat, fölindultunk mi is a menet után, s megállva néhány lépésre a barlang előtt, tisztelettel néztük a lelkész működését.

Teljes engedelmességgel ült vagy állt körötte a fölvezetett népség; ő a barlang szája előtt rendre szólítá őket és bocsátá be. Az ujonczokat utasítá: vigyázzon, lélegzetet se száján, se orrán ne vegyen, mert egyetlen szippantás halál. Mindeniket szólítá, ha ki kellett már jöni.

A barlang maga nem nagy; hossza 4, szélessége 3 lépés; magassága 2 ölnyi; falai sárgák a kéntől, lentebb mind sárgábbak. Mi is bele indultunk, mikor a lelkész és csoportja eltávoztak.

Sajátságos kéjérszet fogja el benne az embert: vére zsibongni kezd és ő elálmosodik. Csak gyorsan ki ilyenkor, mert elfeledkezhetik és lélegzetet vész; akkor aztán vége az életének.

Az út mellett, a hogy haladtunk föl, durván faragott kereszteteket láttunk; azoknak föliratai egy-egy itt történt halálról beszéltek.

Egyik ügyetlen volt, elbámult és egyetlen lélegzet elvette életét; a más megunta az élet fájdalmait s a czéltalan küzdelmeket és mig másképp nem lett volna ereje kioltani életét, itt a kisértet könnyüése rávivé. Egy harmadik, lehet, messze földön határozta el, hogy itt keresse sírját. A halottak nem beszélnek el, ki volt az az ellenség, a melyik leüzte őket a meg nem világosodó sötét lakásba.

Nem igen mulik esztendő — ugy mondják, — hogy e barlang ki ne venné emberáldozatát, önkénytesekben vagy kényszer útján.

A lelkész, kivel utóbb megismerkedék, beszélé, hogy azelőtt egy szegény székely leány az ő szeme láttára szívá be a gyilkoló gőzt; ő rögtön kivette és sikerült életre keltetnie. A leány, mikor fölébredt, békétlenkedett, hogy miért verték föl szép álmából; oly szépet ő soha sem álmodott.

Medvét is fojtott meg már az a barlang; a vén maczkó bement, mert valószínűleg fázott künn, aztán nem jött ki többé.

Meghatva tértünk vissza a természetnek eme nagyszerű jelenségétől: magasztos hangulatunkat még növelte az épen leáldozó nap, melynek végsugarai megaranyozták a lombos fák ágait s az egymás után következő hegytetőket. Messze-messze látszott az Olt terének egy kis része, azonkívül köröskörül nem láttunk egyebet, mint erdőborította hegygerinczeket és arrafelé, a honnan jöttünk, Bálványos vár romját.

Jártam életveszélyes szirteken, történelmi nevezetességű épületekben, sehol sem jutott eszembe fölirkálni nevemet: itt nyomott az a sejtelem, hogy valószínűleg soha sem látom többé e nagyszerű tájat és négy betűt véstem egy ifju bikk héjába, mintha az által a táj maga is kitörülhetetlenebbül vésődnék lelkembe.

Visszatérve a sík térre, a lombsátrak közé, azok előtt már mindenfelé tűz égett; ott készítgeté e nyomoru nép vacsoráját. A lelkésznek két sátra volt: egyik háló, a más ebédlő. Az utolsóban fogadott engemet. E sátorban sajátságos lakomát ütöztünk; két lépésre előtte volt a legizletesebb borvízforrások egyike; ha inni akart valamelyikünk, kiment, félig merité poharát és a benn csapra ütött hordócskából tele ereszté borral. Soha sem ittam semmiféle italt, mely oly kellemesen ízlett volna, mint ez.

Borozás közben beszélé el a lelkész, hogy ő fogadás következtében jár el ide minden évben néhány hétre. Régebb terhes beteg volt; nem tudták kigyógyítani és e hely egy nyár alatt tökéletes ép emberré tette. Akkor fogadta fel, hogy hálából minden évben itt tölt néhány hetet. Különben gyönyörből is tölti, mert testének-lelkének jót tesz az itteni üdülés; ő itt legboldogabb.

Egyszersmind megösmerttetett ama helynek minden nemű gyógyerejével. Nemcsak a kengőzős barlang és a lég és a borvíz gyógyítanak ott: hanem vannak különböző vegyületű ásványos fürdők, kénnel, vassal, szén-

nel stb. És mindez azon a csekély területen. Ő már mindenik hatását ismerte és a szenvedő szegényeket utasítgatá. Gazdag ember, a ki orvost tarthatna, oda nem jár, mert nem lehet ám kocsit vinni, multságok nincsenek: hanem elmegy a szegény szenvedő, a ki nem vigad, hanem szenved és imádkozik,

egyik-másik, a mint annyira megmelegedett egyik oldala, hogy égni gondolá, aztán másik oldalát fordítá a tűznek s rögtön elszenderült, mert kellemes volt az érzés, a mint fázó oldala melegedett s a másik hivesült. — Elaludtam és én is járni kezdém az ő forgó tánczokat.

Zabolai kastély (Háromszéken). — Gr. Mikó Imre szülőháza.

s ha meggyógyul, munkál és imádkozik. Éjfél mutatott a csillagok állása, mikor beszélgetésünk végét érte. Én társaimhoz mentem, kik hamvadozó tűz mellett a szabadban aludtak, egyik felől sülvé, másik felől fagyva, mert csipős hideg volt az éj és ők közel húzódtak a tűzhöz. A mig elaludtam, abban gyönyörködém, hogy ugrik fel

Egyszerre ébredtünk a legálmatlanabb madárral s azonnal indulánk is, mert messze még a Szent-Anna és ebédre hívtak Vásárhelyt.

Roppant bikkes erdők közt másztunk folyvást fölfelé. Ezüstfényű sima kéreggel nyultak e fák föl a magasba, csak ott, nagyon

fenn, ugyanazon magasságban bocsátva ágakat, hogy így egy folyton terülő lombornyót képezzenek, magok a sudarak sátor alatt álló katonához hasonlítván, vagy karsu márványoszlopokhoz, melyek gazdag szövétü mennyezetet emelnek.

A madarak akkor kezdetek csicseregni; a lég üditőn áramlott arczaink körül; a legelső napsugár átszövődött a lombornyón és megaranyozá: az ember minden képességével élvezé az életet.

De nincs nekem tollam arra, hogy leírassam azt, a mi eltölti a lelket nyári napfeljöttkor, magas hegyen, őserdő közt. A kinek van lelke hozzá, az szerezze meg életében bár egyszer azt az élvezet, hogy menjen el ilyen helyre.

A ritka fű közül érett szamóczák kínálkoztak, s a melyikünk lehajolt *egyért*, az messze elmaradt a csoporttól, mert az első után második, harmadik szamócza-szemet pillantott meg, és azok mind tovább marasztották; no még csak ezt, csak azt a mást még!

A melyikünknek a szép éledeletétől még arra is maradt érzéke, hogy a hasznosra gondoljon, itt elmélkedhetett eleget, hogy mennyi érték vesz el hazánkban észre nem véve, föl nem használva. Hire van földünk gazdagságának és ezer jelenség mutatja népünk szegénységét. Csak egy-egy távolabb fekvő erdőben mennyi érték vesz kárba azokkal a fákkal, melyek ledőlnek és ott rothadnak el. Gyárt építenének másutt olyan helyre, vagy hamuzsirt főznének; annyi bizonyos, hogy fölhasználnák valamire.

Nini, mi az ott, az a sűrű ködoszlop itt az erdő közepén?

Az a ködoszlop a Sz.-Anna fölött emelkedik. Helytt vagyunk már, csak még néhány lépés!

A Sz.-Anna tó mindenestre egyik kiváló szépsége a természeti szépségekben annyira gazdag Erdélynek. A hegy, melynek tetején van, lehet négy-öt ezer láb magas. Valószínűleg tűzhányó volt ott régen; annak helyén, a kereken beomlott kraterben gyülekezett tóvá a víz. Némelyek tengerszemnek vélték, főként régebben; azt is mondják, hogy forrásai volnának; legvalószínűbb, hogy csupán esővízből gyűl. A nép bizonyos misztikus tiszteletet érez iránta, mint minden oly jelenség iránt, a mi a megszokottól eltér és némi-

leg közelít a nagyszerűhez. Búcsujáratokat szoktak itt tartani évenként kétszer; mindannyiszor sűrű tömegekben jelenik meg a nép a körülfekvő katolikus vidékről: Gyergyóból, Csikból és Háromszék északnyugati részéből. A búcsujáró tömeg hosszason kerül a tavat és szent énekeket zeng a vezető papok után.

Ugy mondták nekem, hogy régebb nagyon tartotta magát az a hit, mintha egy szörnyeteg, a mesebeli sárkányok unokája, tartózkodnék e tóban. Akkor a búcsun ennek vesztéért imádkoztak. A pap dalolta elől:

„E tóban lakó szörnyeteg;“ a nép aztán karban rázengte:

„Dögöljék meg s vejszen el!“

A nép ezzel annyira rászokott a „dögöljék meg s vejszen el“-re, hogy midőn a papok a szentek himnuszait kezdték dalolni, a nép felelete még mindig ugyanaz maradt; még mindig a sárkánytól félt.

Ezt különben csak úgy hallomás után írom.

A Sz.-Anna tónak kerülete mintegy kétezer lépés; én ennyinek mértem. Partjain sűrű őserdő; hanem ez sajátságos egy kissé; méltó, hogy följegyezzem.

Azt mindenki tudja, hogy a fák fajai meghatározott sorban következnek egymás után a hegyek magassága szerint. Bizonyos magasságig tenyészik a cser; arra következik a bikk; arra a nyír és azután a fenyő. A Sz.-Anna körül megfordítva van ez a sorozat. A parton és néhány ölnyi emelkedésben kizárólag fenyvek, fenntebb nyír és legfölül bikkok.

E sajátságos sorozat határozottan bizonyítja, hogy a tó helye sülyedés következtében állott elé; így jutott a legmagasabb tetőről a fenyő le a partra; utána jött a nyír is, szomszédja, míg az addig legalól volt bikkország megtartá helyét és maradott legfelsőnek.

E regényes szép helyet sok utazó szokta látogatni minden évben. Olvasóm ha megkeresi, fogadja el tanácsomat, hogy ne Háromszék felől menjen, mint én tevém, hanem Csikból; onnan szekérrel is fölmehet. Lefelé menve nézze meg aztán a Búdost és Bálványos várát. Így kevesebb fáradással ugyanazt látja.

Réthy Lajos.

A ZABOLAI KASTÉLY.

Az ódon külsejű, de belsejében azért igen jó karban tartott Mikes-kastély, melyet képünk ábrázol, gróf Mikó Imre születési háza, ki itt, anyai nagyapjának zabolai gróf Mikes Zsigmondnak, Háromszék főkirálybirájának házában látta meg a napvilágot, 1805-ben, szeptember 4-kén. Atyja gr. Mikó György volt, anyja pedig Mikes Borbála, Zsigmond gróf leánya.

Zabola, Háromszéken, az Erdélyt Moldvától elválasztó keleti Kárpát-kanyarulat aljában fekvő csinos székely falu. A kastély emelt dombon fekszik, s homlokzatával a tájak legmosolygóbbikára, a gyönyörű háromszéki rónaságra néz alá. Lábánál a zabolai kised patak kigyózik,

mely a Kovászna patakával egyesülve a Fekete-ügybe, s azzal az Oltba ömlik, — tavasszal nagyot-nagyot áradva; rendesen csak akkora, hogy a madarak sétálnak benne, s a méhek belefulás veszélye nélkül isznak belőle.

A kastély-domb fölött nagy fenyves erdők állanak őrt, setét-zöld falaikkal. A kastély mögött nagy terjedelmű kert terül el, mely fölnyulik az erdőaljig s minden pontjáról a legszebb kilátásokat tárja a néző elébe.

Minden oly megragadó, oly elbájoló e szép vidék környezetében; s a ki egyszer látta, soha sem felejtí el!

— á — r —

A TISZAMENTI NÉPÉLETBŐL.

I. A réti kanász.

A mi a hegyes vidékeken az erdő, az a Tisza mentén, az alföldön, a nagy kiterjedésű vízfutotta nádas, a rét. — A szegény ember télen, midőn leesett a hó, elővesz egy nádvagót meg egy gyalog-szánkót, lemegy a rétre, összegyűjti a gizgast, gügyübe köti s otthon azzal fűt; vág néhány kéve gyékényt, sást, a gyékényből köt szakajtó-kosarat, tyúkboritót, élesztő-száritót, fon belőle gyékénykötelet, ponyvát, a sásból készít sásszéket, — mindezeket felviszi a piacra, a hol jó pénzt adnak érte. A gazdag ember nyáron sást vágat a réten, hogy legyen mivel bekötözni a szőlőt, legyen a miből vonató-kötelet ereszszenek a részesek; télen midőn elvégezték az őszi szántást, két-három bérest, öt-hat napszámot leküld, vágjanak gyékényt, nádat; vágnak is két-három ezer kévét, abból kitelik a ház- és istállótető, padlás, kerítés. De még más hasznát is veszik a rétnak. — Nehány gazda társaságba áll s közösen fogadnak egy kanászt; az aztán vesz maga mellé egy-két bojtárt s ott a réten őrzik télen-nyáron a gazdaság disznáját. Ilyenféle kanász több-kevesebb van a rétségen, mindegyik kiválaszt egy-egy dombos hátat, oda csinál magának egy gunyhót, a disznóknak pedig egy téres aklot nádtorzsból s más gizgazból. A réten úgy él a jószág, mint a hal a vízben; ott az a jó lisztes böngyöle (a gyékény-torz), ott a

földben a sok zsijóka, felhizik azon a disznó úgy mint akár az erdőháti a makkon.

Mindegyik kanásznak van egy csolnakja, a melyen, ha a Tisza kiönt, haza jár eleséért; szokott lenni egy tapogatója, melylyel az ereken, midőn megáhitja, halat fog. — Egész nap a rétet bújják a csürhével, a gunyhót ott hagyják Isten oltalmában, de azért nincs semmi baj; ha odavetődik néhanapján egy szegény legény, ha éhes és nem talál senkit a gunyhónál, előkeresi a tarisznyából a kenyeret meg a szalonnát, kihuzza a gunyhó tetejébe vagy oldalába szurt csilagos nyelvű fehérvári bicskát, jóllakik, — avval ismét elrak mindent a helyére, nem visz el semmit, még csak egy tüérot sem; hisz az már nem volna emberség, hanem tovább megy dolgára. A kanászok csak est felé hajtják az alomba a disznót, akkor tüzet raknak s ott a lobogó láng mellett hasra heveredve elbeszélgetnek, eltréfálódzanak néha éjfélig is.

Szép nyári este van. Nincs ugyan a tüzre semmi szükség, hacsak az nem, hogy a szünyogokat elfüstöljék vele, de azért meggyújtották, raknak is rá gondosan, hogy legyen mi mellett beszélgetniök, meg aztán, hogy megtudja más, hogy ott „emberek s nem kutyák hevernek.” Beszélgetnek most is, Marcsi bácsi, a számadó, adta be a garast; — a mint a beszédet elvégezte, oda szól hozzá Ferkó a kis bojtár:

— Hát aztán, Marcsi bácsi, mondja kend csak, mért horgol kendre a vén Oláh Gergő?

— Hja! öcsém, furcsa história az, régen történt, de még azóta sem tudta kivetni a begyéből. — Hát ugy történt biz a, hogy fiatal koromban, lehettem már ugy tizen-négy-tizenöt esztendő, — hát tudjátok gulyásbojtár voltam a Csáki göbönél; ez az Oláh Gergő pedig csikósbojtár volt a Hege-düs talyigánál, — körülbelöl olyan husz-huszonöt esztendő volt már, nyalka, duhajos*) legény volt, a mint szokták mondani; aztán nagyon szeregett vele kérkedni, hogy ő ilyen bátor, olyan bátor, így nem fél, ugy nem fél senkitől, hogy nincs az isten ege alatt az az ember, a ki ő előle elhajtana csak egy lábnyi jószágot is. A mint én ezt meghallottam, azt mondom egyszer az öreg bojtárnak: Jancsi bácsi! én meg merném, aztán meg szeretném is megpróbálni, hogy olyan derék legény-e az a Gergő, mint a milyenek mondja magát; hát én elhajtánék a ménesből öt vagy hat darab lovat, még se lenne semmi bajom, mert én nem ijedek meg a szájától. — Te, te?! — mondja az öreg bojtár, — hát aztán meg mernéd azt tenni? — Meg én, mondok, csak aztán meg ne mondja kend neki, hogy én voltam, mert akkor megver. — Ne félj tőle, öcsém, ha megtudja, ha nem, nem hagylak én... No jól van. Másnap megtudtuk, hogy Oláh Gergő maga lesz éjszakára a ménes mellett, mert a csikós számadó az öreg bojtárral együtt elment Gyulára, a vásárra, egyet-mást vásárolni. Én hát egész nap csügöket, lólábszárcsontokat szedtem a gyepen, azokat madzagra kötöztem; mikor ugy éjfél tájon járt az idő, egy nagy botot a nyakamba akasztottam, ugy mint a puskát szokták, az összekötözött csontokat pedig a karomra. Volt a számadónak egy kis mokány paripája, még most is a szemem előtt van, hogy milyen jó kis vaseres ló volt az, ugy repült, mint a madár, hej! ha annak a tetejébe kuporodhattam, nem féltem én semmitől, — mondom, hát erre a lóra felültem, aztán lekerültem arra a sóstó farkának, mert féltem, hogy ha egyenesen megyek a mi talyigánktól az övékhez, hát észre találja venni a dolgot. — A mint oda érek, elkiáltom magam: Erre arra... a ménesből a legjobb öt lovat fogd fel, mert máskülönben vége az

életednek! Aztán csörgettem erősen a lócsontokat. Hát az én Gergő komám ugy megijedt, hogy majd kitörte a nyavalya; nem is késett semmit, hanem ment a gunyhóhoz, hozta elő a pányvakötelet, aztán fogdosta össze egyremásra esze nélkül a lovakat; mikor mind az öt fel volt fogva, azt mondtam neki: „No most kötőfékénél fogva kösd ide a lovam nyakához!” Oda kötötte, avval én neki vágatok a pusztának, hajnalra ott volt az öt ló a mi talyigánknál... Másnap átjön hozzánk Oláh Gergő, s azt mondja az öreg bojtárnak: „Hej bátya! az angyalának is az angyalát! no én ugyan megjártam az éjszaka, oda jöttek a roszak a méneshez s ötöt elvittek belőle!” „Mi a manót?! — mondja az öreg bojtár — hát aztán mért nem verted le mint a kutyát?” — Hisz erre arra... gondoltam én azt, de mikor ötten voltak, én meg csak magam, oszt' volt náluk vagy hat abrakos tarisznya tele pisztolylyal, csak ugy csörgött, zörgött, — nem lett volna tanácsos valamit kezdeni; de ne lett volna több csak egy vagy kettő, tudom istenem, hogy ott hagyták volna a fogukat! — Biz az öcsém elég baj... hát aztán mit fizetnél annak, a ki megkeritené azt az öt lovat? — Mit bátya?! — vennék neki egy olyan akó bort, a milyet még sohasem ivott! — No jó, hát hozasd elő azt az akó bort, én megkeritem!... Mindjárt ment Gergő a lebuki csárdába, félóra mulva ott volt a bor a talyigánál. Mikor aztán már jól iszogattunk borból, Jancsi bácsi azt mondja Gergőnek: — No öcsém, ne busulj, itt van a ló a mi csörényünkben; hanem hazudtál te, hogy ötten mentek rajtad, hisz ez a Marcsi gyerek volt csak magam! — Akkor aztán elbeszélte neki hogy s mint történt. — Nosza fölcsattan ám Oláh Gergő, keresi a bicskáját, hogy így megöl, ugy megöl, káromkodott csunyaúl, mint a bakkancsos. — De már öcsém, — mondja neki Jancsi bácsi, — abból ugyan nem lesz semmi se! mert ha én megtudom, hogy csak egy ujjal is nyulsz ehhez a gyerekhez, hát: megverlek, összetörlek ugy, hogy se istennek, se embernek nem leszesz jó! Értetted?!... Nem is mert engem Gergő bántani, mert félt az öregtől; azután meg, hogy én is felkaptam, nem féltem tőle, hisz akár olyan két embert megettem volna mindenestől, mint a milyen ő volt; hanem fog-agyarban van velem az napságtól fogva s máig se

*) Duhajos — kikapi, betyáros.

tudta elfelejteni, hogy milyen csuffá tette akkor egy gyerek.

Marczi bácsi egyet pödörített azon a vastag bajuszon s elhallgatott. A Ferkó gyerek egy nyaláb nádat vetett a hamvadó parázsra, aztán néztek a lobogó lángba. Egy kis idő múlva zörög a nád, a három örvös komondor, mely eddig gombolyagba fekve ott hevert a kanászok háta megett, mint a veszett oroszlán mérgesen ugatva rohant arra, honnan a csörtetés hallatszott.

tességes neve a betyárok előtt) üldözőbe vettek ott a pusztába, kénytelen voltam itt huzni meg magam, míg már valami jó lóra kapok.

Azután beszélgettek egyről-másról; egyszer a betyár félre inti Marczi bácsit s azt mondja neki:

— Azt hallottam, Marczi bácsi, hogy a multkor, mikor a csónakját elvittem kendnek s nem hoztam vissza, megharagudott kend rám s avval fenyegetett, hogy majd

Szegény legények a csárdában. — (Ujházy rajza.)

-- Ne te ne! — kiált Ferkó a rohanó kutyákra, — osiba! bizony nem ismerik meg az embert!

Ekkorára egy öles szürös ember bontakozik ki a nád közül, odaérve a kanászokhoz, köszön:

— Adjon isten jó estét!

— Adjon isten kendnek is Bandi bácsi, — fogadja a számadó, — hát kendet hol kergeti itt a zivatar?

— Hát azok a kutyák (a vármegye tiszt-

köszön nekem! Hát annyit mondok: befogja kend a száját, mert...!

— Ejnye erre arral! hát még azért a haszontalanságért is meg lehetett volna haragudni, hisz arravaló az, a gazdájának a lelkét! Hát ki mondta ezt kendnek?

— Senki más, mint a vén Oláh Gergő.

— A mondta?! No hiszen várjon...! csak egyszer a szemem elébe kerüljön! Még így akar ő az ember becsületébe gázolni!

— No jó. A jövő kedden eljön kend si

meg Oláh Gergő is Földvárra, ott aztán megtudjuk, hogy ki a hibás.

Avval elköszönt a betyár. Marcsi bácsi pedig a bojtárokkal együtt lefeküdt a kifordított subára; de sehogy sem tudott aludni, mindig furta az oldalát a vén Oláh Gergő áskálódása. — Látn-ei hogy keverné az embert szántsándékkal bajba!...

Harmadnap járt a vőfély, egy kanász túl a Tiszáról, meghitta mind Marcsi bácsit mind Oláh Gergőt keddre Földvárra. A vén kanász, midőn elérkezett a kitűzött nap, egy hizott süldőt vetett a csónak farába, avval elindult a mondott helyre.

Kiöntött a Tisza, a part mentében egy dombon fekvő rozzant csárdát körülvette a rengeteg víz, mindenfelől meddig a szem látott, nem lehetett mást látni a tengernyi viznél, itt-ott egy csoport fűz koronája lebegett a felszínen. Máskor se gyakran látogatták ezt a csárdát az utasok, most meg épen nem férhetett hozzá senki, hacsak szárnyon nem járt, mint a madár. Mikorára a vén Marcsi bácsi oda ért a lélekvesztőn, ott ivott Földváron a hosszú asztal mellett két betyár, egyik Bandi bácsi, a másik egy volt bojtár-legény, Szabó Gyurka, a ki csak a minap jutott erre az életre. Szegény feje észrevette, hogy egy halász legény elcsábította a szeretőjét, pedig Julcsa milyen szépen danolta, hogy:

„Tied leszek, el nem hagylak, koporsóm bezártáig!”

aztán ehén ni! az átkozott mégis megcsalta; no csak olyan az a leányféle, könnyen enged a szép szóra. — Mikor ezt Gyurka megtudta, megátkozta a csalfa lányt, — tudom meg is fogja előbb-utóbb az átka, — aztán lett belőle szegény legény.

A közelebbi faluk egyikéből kihoztak négy cigányt, azok huzzák keservesen; volt a csárdában vagy három vászoncseléd, azokkal meg a betyárok és a vén Marcsi bácsi járták még keservesebben; — mert hát Oláh Gergőt kiverte a nem tudom micsoda szeplős nem mert elmenni Földvárra; mondta is Bandi bácsi: „No látom, hogy Gergő csak árulkodott, hanem megálljon, majd számolok vele!” — Azt a süldőt, melyet Marcsi bácsi hozott, levágták, főztek belőle egy nagy vasfazékkal olyan paprikás hust, hogy még a viczispány ur is megnyalta volna utána a száját; bevitték az ivó-szobába egy háromakós hordót tele borral, ittak mint a

gödény. A nagyja fegyvert lerakták az asztal közepére, egy tarisznya pisztolyt felakasztottak egy szegre a *Statárium* fölébe. Gondoltak is most ők a statáriummal.

Éjjél után felhagytak a tánczczal, letelepedtek a hosszú asztal mellé, borozni. — Marcsi bácsi kezébe fogott egy karafinát s elkezdte danolni azt a nótát, hogy:

Ha megunom magam a pusztába,
Kapom fogom, megyek a csárdába,
Parancsolom a korcsmárosnének:

Hozzon kend bort jó borivójának!

Még azt mondják rólam az irigyek:

„Ihatik az, mert lopott eleget.” —

Ha loptam is, megszenvedtem érte,

A vármegye se hányja szememre.

Hej régen volt az, mikor ő róla csinálták ezt a nótát, de a cigány még most is tudja, huzza is keservesen, a mint az isten tudni adta, dolgozik erősen, hisz tudja, hogy nem kopik a húr hiába, most keres annyit, hogy ha az egész télen jár lakodalmakba, nem többet. Bandi pedig, az öregebb betyár, ivott egyre; ritkán szokott inni, hisz más-különben, ha részeges vagy szeretőtartó volna, nem vitte volna annyi ideig, régen kézrekeríti a vármegye, de ő nem sokat áhitozott sem a bor, sem a szép lány után, hanem ilyenkor, midőn tudta, hogy ha épen úgy történnék is, nem sokat árthatna neki a vármegye, mondom, ilyenkor ivott annyit, hogy más tiz embernek is elég lett volna. Gyurka pedig lekönyökölt az asztal sarkára s ábrándozott arról a kis barna lányról, a ki megcsalta.

A szomorú mélabús nóta úgy összeillett a gondolatával, hogy ha még tovább is így megy, nem állok jót érte, hogy sirva nem fakad; hanem egyszerre vigat huzzák a cigányok, olyan vigat, hogy az angyalok is tánczra kerekedtek volna rá. A betyárok is odahagyva a boros üveget, tánczra penderültek, rakták a csárdást, azokkal a bogárszemű magyar leányokkal.

Igy mulattak három nap, három éjjel; Marcsi bácsi csak a negyedik nap hajnalán vetődött vissza a gunyhóhoz, addig az ideig nem mozdult ki senki a földvári csárdából.

Harmad vagy negyed nap múlva az halatszott, hogy a vén Oláh Gergő beteg; a két betyár előtalálta valahol ott a nagy fánál, megrakta úgy, hogy két hónapig nem hogy színét látta volna a rétnék, de még csak meg sem tudott fordulni a maga emberségéből.

Török Károly.

T A R T A L O M.

	Lap
Gömörmegyei képek:	
X. Rosnyó	161
XI. Murány	163
XII. Csetnek	171
XIII. Az aggteleki barlang	172
A két Rákóczy György. <i>Lukács Bélától</i>	177
Utiképek a Székelyföldről. <i>Réthy Lajostól</i>	182
A zabolai kastély	189
A tiszamenti népletből: I. A réti kanász. <i>Török Károlytól</i>	189

K É P E K.

	Lap		Lap
Gömörmegyei képek:		I. Rákóczy György	178
Rosnyó	161	Lorántfy Zsuzsanna	179
Rosnyói fürdő	162	II. Rákóczy György	181
Murányvölgyi tájkép. (Rajz. <i>Keleti Gusztáv</i>)	164	Bálványos vár a Székelyföldön	183
Murányvár romjai. (Rajz. <i>Keleti Gusztáv</i>)	165	Büdös, kénbarlang a Székelyföldön. (Rajz. <i>Keleti Gusztáv</i>)	185
Csetnek	167	Zabolai kastély. (Gr. Mikó Imre születési helye.) Rajz. <i>Keleti Gusztáv</i>	187
Az aggteleki barlang bejárata	169	Szegény legények a csárdában. (Rajz. <i>Ujházy</i>)	191
Nagy függöny az aggteleki barlangban	170		
Pizai görbeterony az aggteleki barlangban	171		
Az aggteleki barlang alaprajza	172		
Részlet az aggteleki barlangból	175		

Előfizetési fölhívás

a

Magyarország Képekben

czimü

képes folyóirat

1868. évi folyamára.

Kiadja

Heckenast Gusztáv.

1868.

Szerkeszti

Nagy Miklós.

E folyóirat a haza földének és népeinek ismertetését tűzvén ki célul, a nevezetes és érdekes tájakat, történelmi és természeti tekintetben, építészeti emlékeikkel vagy egyéb ritkaságaikkal, tünteti föl; *népéleti vázlatokban* a nép sajátos és költőien érdekes életéből nyújt egyes megkapó vonásokat; jeles vagy történetileg emlékezetes férfiak *arczképei és életrajzaiból* ad csoportozatokat. Így e folyóiratnak már csak egy folyama is, változatos tartalma s diszesen kiállított *album-szerű könyvet* alkot, mely ugy jeles hazai művésztől nyert képei, mint jobb íróink tollából eredt szövegével, bármely könyvtárnak s asztalnak méltó diszeül szolgál.

A „Magyarország Képekben” tartalma a következő osztályokba sorozható:

I. Történeti vagy egyéb nevezetességű *helységek, városok* vagy *egész vidékek* jellemző leírása.

II. *Hazai népélet*: Elbeszélések és rajzok a

hazai népéletből; népviseletek, népszokások stb. ismertetése.

III. *Régi építmények*, templomok, várromok, hajdankori emlékek, s általában mindennemű régiségek leírása.

IV. *Közüintézetek* s kiválóbb építészeti művek ismertetése; nevezetes ősi kastélyok, kitűnő férfaink lakházainak leírásai.

V. *A nemzeti műipar és közlekedés* fejlődésének és újabb jelentékeny mozzanatainak fölmutatása; híresebb hazai gyárak, hámorok, vasuti hidak stb. leírása.

VI. *Egyes természeti ritkaságok és nevezetességek* (minők: barlangok, bányák, gyógyfürdők, források, hegyszakadások stb.) festői vagy ismertető leírásokban.

VII. *A múlt és jelen időből* hazánk legnevezetesebb férfainak arczképekkel diszitett élet- és jellemrajzai.

Előfizetési föltételek.

A „Magyarország Képekben” minden hónapban egyszer jelenik meg **négy** iven, negyedréti alakban.

Minden füzet **számos képet**: táj- és népviseleti rajzokat, utiképeket, városok, kastélyok, építészeti s emlékművek és régiségek rajzait s arczképeket közöl.

Előfizetési ár

bérmentes postai szétküldéssel vagy Buda-Pesten házhoz hordva:

Évnegyedre (január—márczius)	1 ft.
Félévre (január—június)	2 ft.
Egész évi folyamra (1867. július—1868. június)	4 ft.

Gyűjtőknek tiz előfizetési példány után tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

 Az első folyam, mely czimlappal és tartalomjegyzékkel ellátott **kötetet** képez s több mint **másfélszáz hazai tárgyú képet** tartalmaz, megrendelhető **4 ftért**.

Pest, 1868. januárban.

A „Magyarország Képekben” kiadó-hivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám.)